

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA**

**AGNĖ KALESNIKAITĖ
(DARBO IR SOCIALINIO APRŪPINIMO TEISĖ)**

**EUROPOS SAJUNGOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS INSTITUCIJŲ
KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. G. Dambrauskienė

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	2
1. GYVENTOJŲ UŽIMTUMO POLITIKA: TEISINĖS IR ISTORINĖS PRIELAIDOS.....	5
1.1. Europos Sąjungos gyventojų užimtumo politika.....	5
1.2. Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo politika.....	10
2. EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE.....	16
2.1. Pagrindinių Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje.....	16
2.2. Patariamųjų Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje.....	23
2.3. Specializuotų Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje.....	26
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE.....	30
3.1. Pagrindinių Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje.....	31
3.2. Specializuotų Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje.....	33
3.3. Patariamųjų Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje	43
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	49
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60
PRIEDAI	62

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Užimtumo problema yra viena didžiausių socialinių problemų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Tikriausiai nei viena valstybė nėra šios problemos iki galo išsprendusi, todėl šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema yra neabejotinai aktuali ne tik Lietuvos teisės mokslui, bet taip pat ir visai visuomenei.

Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą (ES) Lietuvos užimtumo ir darbo rinkos politiką ėmė veikti ir Europos Sąjungos institucijų priimami teisės aktai ir rekomendacijos, todėl svarbu išsiaiškinti ne tik tai, kokios institucijos įgyvendina užimtumo politiką, kokios jų funkcijos, bet taip pat ir tai, kokią įtaką šių Europos Sąjungos institucijų veikla daro Lietuvos institucijų įgaliojimų užimtumo srityje apimčiai. Lietuva, siekdama tapti konkurencinga ir ekonomiškai stipria valstybe, turi vykdyti efektyvią užimtumo ir darbo rinkos politiką, todėl svarbu išnagrinėti ne tik Europos Sąjungos, bet taip pat ir Lietuvos Respublikos institucijų kompetenciją užimtumo srityje.

Kalbant apie nagrinėjamos temos naujumą reikėtų pasakyti, kad Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje – Lietuvos mokslininkų mažai nagrinėta tema. Be abejo, yra išleista keletas bendro pobūdžio vadovėlių apie Europos Sąjungos institucijas, darbo teisę, taip pat publikuojami moksliniai straipsniai, tačiau jų taip pat nėra gausu. Taigi Lietuvoje specialiosios literatūros nagrinėjama tema nėra daug. Tai taip pat buvo viena svarbiausių priežasčių, paskatinusių autorių pasirinkti nagrinėti ir atskleisti būtent šią temą.

Mokslinės literatūros analizė. Darbe nemažą dalį nagrinėjamos literatūros sudaro įvairūs Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, institucijų nuostatai, reglamentuojantys jų veiklą. Taip pat pateikiami ir aptariami svarbiausi publikuojami moksliniai darbai, nors, kaip buvo minėta, mokslinės literatūros nagrinėjama tema nėra gausu.

Baigiamajame darbe remiamasi tokių mokslininkų kaip prof. dr. G. Dambrauskienė, B. Martinkus, dr. L. Dromantienė, G. Bužinskas ir kt. autorių moksliniais darbais.

Rašant magistro baigiamąjį darbą atsižvelgiama į dr. Tomo Davulio nuomonę, išdėstyta monografijoje “Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva”¹, šio mokslininko daktaro disertacijoje “Lietuvos darbo teisės integracijos į Europos Sąjungos teisinę sistemą problemos”², taip pat publikuojamuose moksliniuose straipsniuose.

Remiamasi ir Viktoro Tiažkijaus monografija “Darbo teisė: teorija ir praktika”, kurioje aptariama užimtumo samprata, užimtumo problemos ir jų sprendimo būdai, Lietuvos Respublikos institucijos, kurių kompetencija yra susijusi su užimtumo Lietuvoje skatinimu,

¹ Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 351.

² Davulis T. Lietuvos darbo teisės integracijos į Europos Sąjungos teisinę sistemą problemos: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai. Vilnius: VU, 2002. P. 39.

valstybinis užimtumo organizavimas ir t. t.³ Panašūs klausimai yra analizuojami ir Viktoro Tiažkijaus, Ramūno Petravičiaus ir Gintauto Bužinsko vadovėlyje “Darbo teisė”.⁴

Magistro baigiamajame darbe kalbant apie Europos Sąjungos institucijų įgaliojimus, darbo tvarką ir struktūrą remiamasi Dainiaus Žalimo, Skirgailės Žaltauskaitės-Žalimienės, Zenono Petrausko ir Jono Saladžiaus darbu “Tarptautinės organizacijos”.⁵ Roger Blanpain knygoje “European Labour Law”⁶, P. Paul Craig knygoje “EU law: text, cases and materials”⁷, Catherine Barnard knygoje “EC employment law”⁸, Erika Szyszczak knygoje “EC Labour Law”⁹ taip pat aptaria Europos Sąjungos institucijas ir jų kompetenciją darbo teisės srityje.

Tyrimo objektas ir dalykas. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo *objektas* yra Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos, veikiančios užimtumo srityje. Tuo tarpu mokslinio darbo tyrimo *dalykas* yra Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų funkcijos, teisės ir pareigos, jų veikimo sritis ir įgaliojimų apimtis užimtumo srityje.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Atsižvelgiant į šios temos aktualumą yra formuluojamas šio mokslinio darbo *tikslas* – ištirti ir įvertinti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų kompetenciją užimtumo srityje, identifikuoti pagrindines institucijų veiklos didinant užimtumą problemas ir pasiūlyti galimus šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo tikslas įgyvendinamas sprendžiant šiuos *uždavinius*:

- 1) ištirti svarbiausių Europos Sąjungos institucijų kompetenciją, t. y. jų teises ir pareigas, įgaliojimų apimtį užimtumo srityje;
- 2) ištirti svarbiausių Lietuvos Respublikos institucijų kompetenciją, t. y. teises ir pareigas, įgaliojimų apimtį užimtumo srityje;
- 3) išanalizuoti Europos Sąjungos institucijų įtaką Lietuvos institucijų veiklai užimtumo srityje;
- 4) išnagrinėti problemas, su kuriomis susiduria Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos, įgyvendindamos savo kompetenciją užimtumo srityje, pasiūlyti šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo hipotezė. Magistro baigiamajame darbe keliama hipotezė – Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos, veikdamos užimtumo srityje, daro įtaką didesniam Lietuvos, o kartu ir visos Europos Sąjungos užimtumo lygiui.

³ Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P. 494.

⁴ Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 414.

⁵ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 1099.

⁶ Blanpain R. European Labour Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 718.

⁷ Craig P. P. EU law: text, cases and materials. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1241.

⁸ Barnard C. EC employment law. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 600.

⁹ Szyszczak E. EC Labour Law. Harlow (England): Longman, 2000. P. 186.

Mokslinio tyrimo metodai. Tiriant Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų kompetenciją užimtumo srityje naudojamos įvairiais teoriniais ir empiriniais tyrimo metodais.

Teoriniai mokslinio tyrimo metodai:

- 1) *abstrakcijos metodas* padeda susikoncentruoti ties pagrindiniais, esminiais nagrinėjamos temos bruožais, atskleisti jų esmę;
- 2) naudojant *sisteminės analizės metodą* Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos nagrinėjamos kaip tam tikros visumos komponentai, kaip vienos sistemos sudėtinės dalys;
- 3) *apibendrinimo metodas* padeda apibendrinant naudotą literatūrą, gautus tyrimo duomenis, darant galutinę išvadą, formuluojant pagrindinius teiginius;
- 4) gana plačiai naudojamos ir *lyginimo metodai* lyginant Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų kompetenciją užimtumo srityje.

Plačiausiai iš *empirinių tyrimo metodų* bus naudojamas *dokumentų analizės metodas*, kadangi teisiniai dokumentai yra pagrindinis šio mokslinio darbo tyrimų šaltinis.

Baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje aptariamos Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo politikos teisinės ir istorinės prielaidos, t. y. teisinės bazės užimtumo srityje vystymasis, institucijų kompetenciją reglamentuojančių teisės aktų priėmimas ir kt. Antrojoje darbo dalyje yra aptariama Europos Sąjungos institucijų, veikiančių užimtumo srityje, kompetencija bei jų įtaka Lietuvos užimtumo politikai. Trečioji magistro baigiamojo darbo dalis yra skirta Lietuvos Respublikos institucijoms, kurių funkcijos yra susijusios su užimtumo politikos įgyvendinimu. Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados bei autoriaus pasiūlymai institucijų kompetencijos užimtumo srityje problemoms spręsti.

1. GYVENTOJŲ UŽIMTUMO POLITIKA: TEISINĖS IR ISTORINĖS PRIELAIDOS

1.1. Europos Sąjungos gyventojų užimtumo politika

Kalbant apie Europos Sąjungos užimtumo politikos teises ir istorines prielaidas pirmiausia reiktų paminėti 1951 m. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartį¹⁰ ir 1957 m. Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartį.¹¹ Šiose sutartyse yra nuostatų, numatančių darbo jėgos judėjimo palengvinimus, tačiau nereikėtų pamiršti, kad abi minėtos sutartys yra skirtos tik šių sektorių darbuotojams, kadangi jos buvo įsteigtos kaip vieną ūkio šaką apimančios organizacijos. Be to, bent kiek su darbo teise susijusios nuostatos buvo nulemtos grynai ekonominių motyvų.¹² Galima teigti, kad Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartyje bei Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartyje beveik neskiriama dėmesio socialinės apsaugos normoms, taigi darbo santykių teisinis reguliavimas šiose sutartyse buvo itin fragmentiškas.

1957 m. kovo 25 d. sudarytoje Romos sutartyje keletas straipsnių jau buvo skirti socialinei politikai. Reikšminga tai, kad Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis nebeapsiribojo kuria nors viena ekonominės veiklos sritimi ir numatė gana plačias valstybių narių bendradarbiavimo galimybes. Sutartyje buvo reglamentuotos nuostatos, susijusios migruojančių darbuotojų socialine apsauga (117-122 str.), Europos socialiniu fondu (123-127 str.), profesiniu rengimu (128 str.). Sutarties 118 str. nustatyta, kad Komisijos užduotis – nepažeidžiant kitų šios sutarties nuostatų ir laikantis jos bendrų tikslų, skatinti glaudų valstybių narių bendradarbiavimą socialinėje srityje, ypač reikalais, susijusiais su išdarbinimu, darbo teise ir darbo sąlygomis, pagrindiniu ir aukštesniojo profesiniu mokymu, socialiniu draudimu, nelaimingų atsitikimų darbe ir ligų prevencija, darbo higiena, teise jungtis į asociacijas ir kolektyvines derybas tarp darbdavių ir darbuotojų.¹³ Reiktų pritari dr. L. Dromantienės nuomonei, kad tuo metu Europos Bendrijos (EB) socialinė politika turėjo tarnauti vienam tikslui – skatinti ekonominę integraciją, panaikinti konkurencijos ir mobilumo išklaidas. Dauguma Romos sutarties straipsnių buvo skirti ne socialiniams įsipareigojimams, o valstybių narių nacionaliniams interesams atspindėti.¹⁴ Taigi galima teigti, kad Romos sutartyje nebuvo skirta daug dėmesio socialinei apsaugai, o kartu ir užimtumui. Į sutartį buvo įtraukta tik keletas socialinių nuostatų, kurios susijusios su bendros rinkos kūrimo, ekonomikos plėtros procesais.

¹⁰ Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-20.

¹¹ Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-20.

¹² Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 19.

¹³ Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/lt/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-14

¹⁴ Dromantienė L. Europos socialinio modelio problema integracijos procese // Socialinis darbas, 2004 Nr. 3(1)

Šiomis nuostatomis buvo siekiama ne darbuotojų teisių apsaugos, o ekonominės integracijos tikslų realizavimo. Tai leidžia daryti išvadą, kad darbo teisinių santykių reguliavimas kaip buvo, taip ir liko valstybių narių vidaus politikos reikalas.

1974 m. sausio 21 d. Europos Taryba priėmė gana reikšmingą rezoliuciją “Dėl socialinių veiksmų programos”, kurioje buvo pažymėta, kad ekonominė ekspansija turėtų užtikrinti geresnę gyvenimo kokybę ir neturėtų būti savitiksliis dalykas. Šioje programoje buvo keliami uždaviniai gerinti užimtumą, darbo ir gyvenimo sąlygas, tobulinti sprendimų, priimamų ekonominiiais, socialiniais ir darbo klausimais, įgyvendinimą. Vis dėlto rezoliucijoje pabrėžiama, kad socialinė politika yra savarankiška politika, todėl siūloma neperkelti atsakomybės už socialines problemas į Bendrijos lygmenį, jei jų sprendimas būtų efektyvesnis kitais lygmenimis.¹⁵ Šios Bendrijos socialinių veiksmų programos reikšmė užimtumo politikai ta, kad joje buvo suformuotas socialinės politikos uždavinių paketas ir valstybėse narėse buvo įgyvendintos įvairios priemonės švietimo, saugos darbe, darbuotojų bei moterų teisinės apsaugos srityse, įsteigti tinklai ir tarnybos, skatinančios socialinę pažangą.¹⁶

1986 m. buvo priimtas Suvestinis Europos aktas, kuriuo jį pasirašiusios valstybės įsipareigojo stiprinti socialinę ir ekonominę sanglaudą. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis buvo papildyta socialinei politikai reikšmingu 118a straipsniu, kuriame reglamentuotas pažangos, ypač darbo aplinkos srityje, susijusios su darbuotojų sveikata ir sauga, skatinimas bei būtiniausių reikalavimų šioje srityje nustatymas kvalifikuota balsų dauguma direktyvomis. 118b straipsnyje nustatyta, kad Komisija stengiasi plėtoti administracijos ir darbuotojų dialogą Europos lygmeniu.¹⁷ Reiktų pažymėti, kad konkrečių nuostatų, susijusių su užimtumo politika, Suvestiniame Europos akte nebuvo numatyta.

1989 m. buvo priimta Bendrijos darbininkų pagrindinių socialinių teisių chartija, kuri neturi privalomosios teisinės galios ir yra daugiau deklaratyvaus pobūdžio dokumentas, kurio nuostatų įgyvendinimas priklauso nuo valstybių narių. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad šios chartijos preambulėje bene pirmą kartą pažymima, kad socialiniams klausimams turi būti skiriama tiek pat dėmesio, kaip ir ekonominiams. Reiktų pritarti dr. T Davulio nuomonei, kad ši Chartija nesuteikė Bendrijai papildomos kompetencijos veikti darbo teisės srityje, kadangi tiesiogiai neįpareigojo valstybių narių perkelti Chartijos nuostatų į nacionalinę teisę. Vis dėlto nustatydamą socialinės politikos raidos gaires, ji tapo svarbia atrama vėliau kuriant Bendrijos teisės normas.¹⁸

¹⁵ Tarybos 1974 m. sausio 21 d. rezoliucija Dėl socialinių veiksmų programos // Official Journal C 13/1 of 21 January 1974

¹⁶ Dromantienė L. Europos socialinio modelio problema integracijos procese // Socialinis darbas, 2004 Nr. 3(1)

¹⁷ Suvestinis Europos aktas // Official Journal L 169 of 29 June 1987

¹⁸ Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 38.

Bendrijos socialinių teisių chartijoje įtvirtinti principai buvo perkelti į 1992 m. vasario 7 d. priimtos Europos Sąjungos sutarties, kitaip dar vadinamos Maastrichto sutartimi, skyrių, pavadintą „Susitarimas dėl socialinės politikos“. Šio susitarimo 1 str. teigiama, kad Bendrija ir valstybės narės kelia sau tikslus skatinti užimtumą, geresnes gyvenimo ir darbo sąlygas, deramą socialinę apsaugą, socialinį dialogą, žmogiškųjų išteklių plėtojimą, siekiant ilgalaikio didelio užimtumo lygio, ir kovą su atskirtimi. Šiuo tikslu Bendrija ir valstybės narės įgyvendina priemones, kuriose atsižvelgiama į įvairias nacionalinės praktikos formas, ypač sutartinių santykių srityje, ir poreikį palaikyti Bendrijos ekonomikos konkurencingumą. 2 str. įtvirtintas Bendrijos vaidmuo remiant ir papildant valstybių narių veiklą darbo aplinkos gerinimo srityje siekiant apsaugoti darbuotojų sveikatą ir saugą, sprendžiant darbuotojų informavimo ir konsultavimo klausimus, įgyvendinant moterų ir vyrų lygybę darbe ir įsidarbinant, integruojant iš darbo rinkos išstumtus asmenis. Maastrichto sutartyje taip pat yra minima Europos Sąjungos pilietybė, kuri reiškia, kad kiekvienas valstybės narės pilietis yra Europos Sąjungos pilietis ir turi teisę naudotis Europos Sąjungos socialine apsauga.¹⁹ Reiktų pažymėti, kad „Susitarimas dėl socialinės politikos“ Didžiosios Britanijos reikalavimu buvo išimtas iš sutarties ir pateiktas kaip atskiras priedas, todėl jis tapo privalomas visoms valstybėms narėms, išskyrus Didžiąją Britaniją.²⁰ Galima teigti, kad Maastrichto sutartyje jau gana aiškiai reglamentuotas Europos Sąjungos tikslas skatinti užimtumą ir ilgalaikio užimtumo siekimas. Svarbu ir tai, kad pasirašius šį Susitarimą dėl socialinės politikos profesinėms sąjungoms ir darbdavių organizacijoms teko Europos institucijų patarėjų vaidmuo.²¹

XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje paaiškėjo, kad norint išspręsti Europos Sąjungos darbo rinką veikiančias problemas neužtenka tik užtikrinti ekonomikos augimą. Užimtumo problema bene pirmą kartą visos Europos lygiu buvo pripažinta Europos Komisijos pirmininko Žako Deloro (Jacques Delors) knygoje „Konkurencingumas, augimas ir darbas“, išleistoje 1993 m. Remiantis minėta knyga 1994 m. Esene Europos Taryba susitarė dėl 5 kovos su nedarbu sričių:

- 1) vykdant profesinį mokymą ugdyti žmogiškuosius išteklius;
- 2) tarpininkauti suvienodinant atlyginimus už panašų darbą;
- 3) gerinti darbo rinkos institucijų efektyvumą;
- 4) steigti naujas darbo vietas;

¹⁹ Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija) // Official Journal C 325 of 24 December 2002

²⁰ Craig P. P. EU law: text, cases and materials. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 121.

²¹ Europos užimtumo ir socialinė politika: politika žmonėms. Vilnius: Alora, 2001. P. 4.

5) teikti pagalbą padedant įsidarbinti specifinėms socialinėms grupėms (jaunimui, moterims ir kt.).²²

Šios sritys buvo pavadintos Eseno strategija, kurioje išskirtos ir struktūrinės užimtumo politikos sritys, t. y. lygios moterų ir vyrų teisės darbo rinkoje, jaunų asmenų integracija į darbo rinką ir kova su ilgalaikiu nedarbu. Tačiau Eseno strategijai trūko ilgalaikės vizijos bei teisinės bazės. Vis dėlto ji išreiškė Europos Tarybos požiūrį į nedarbą.²³

Neabejotinai daugiausia dėmesio užimtumo politikai buvo skirta 1997 m. spalio 2 d. priimtoje Amsterdamo sutartyje, kuri papildė Europos Sąjungos ir Europos Bendrijų steigimo sutartis. Amsterdamo sutarties įsigaliojimas žymi užimtumo politikos europinimo pradžią. Didelis gyventojų užimtumas įvardijamas vienu iš Europos Sąjungos veiklos tikslų. Kaip visiškai nauja EB veiklos sritis įvardintas valstybių narių užimtumo politikos derinimas, o EB sutartis papildyta VIII antraštine dalimi „Užimtumas.“²⁴ Sutarties 136 str. įtvirtinti pagrindiniai socialinės politikos tikslai - didinti užimtumą, skatinti kurti geresnes gyvenimo bei darbo sąlygas, kad palaikant jų gerėjimą būtų galima siekti jų suderinimo, deramos socialinės apsaugos, administracijos ir darbuotojų dialogo, žmoniškųjų išteklių plėtotės siekiant nuolatinio didelio užimtumo ir kovojant su socialine atskirtimi. Šiuo tikslu Bendrija ir valstybės narės įgyvendina priemones, pagal kurias atsižvelgiama į įvairias nacionalinės patirties formas, ypač sutartinių santykių srityje, ir būtinumą išlaikyti Bendrijos ekonomikos konkurencingumą. Sutartyje taip pat nustatyta, kad Komisija turi skatinti valstybes nares bendradarbiauti ir padėti joms koordinuoti veiksmus bet kurioje su Europos Bendrijos sutartimi susijusioje socialinės politikos srityje, ypač užimtumo, darbo teisės ir darbo sąlygų, profesinio mokymo ir tobulinimosi, socialinės apsaugos, apsaugos nuo profesinių ligų ir nelaimingų atsitikimų ir t. t.²⁵

Reiktų pasakyti, kad Amsterdamo sutartimi tokioms Europos Sąjungos institucijoms kaip Europos Taryba ir Komisija buvo pavestos naujos funkcijos ir suteikta didesnė kompetencija užimtumo srityje. Sutarties 128 str. reglamentuotas kompleksinis mechanizmas, kuris įpareigoja valstybes nares teikti ataskaitas apie jų darbo rinkos politiką, o Europos Sąjungos institucijoms suteikti įgalinimai atlikti valstybių narių ataskaitų kontrolę.²⁶

Svarbu tai, kad po Amsterdamo sutarties pasirašymo „Susitarimas dėl socialinės politikos“ buvo įtrauktas į EB steigimo sutartį, kurios nuostatos be išimčių yra taikomos visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Taigi socialinę ES politiką reglamentuojantys teisės aktai

²² Arrigo G., Casale G. Glossary European Union institutions and labour law terms // International Labour Office. Budapest, 2000. P. 27.

²³ Barnard C. EC employment law. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 44.

²⁴ Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 45.

²⁵ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997

²⁶ Szyzszak E. EC Labour Law. Harlow (England): Longman, 2000. P. 18.

imti taikyti ir Didžiojoje Britanijoje. Galima teigti, kad po Amsterdamo sutarties pasirašymo užimtumo klausimus imta spręsti Europos Sąjungos lygiu, kadangi Amsterdame pirmą kartą užimtumo politika paskelbta bendru Europos uždaviniu.²⁷

Amsterdamo sutarties reikšmę dar labiau sustiprina ir tai, kad po jos pasirašymo socialiniai partneriai tapo bendrais sprendimų priėmėjais. Dabar susitarimus pasirašę socialiniai partneriai gali juos pateikti Europos Sąjungos institucijoms, kad šių susitarimų nuostatos būtų perkeltamos į ES teisę. Taigi darbuotojų ir darbdavių organizacijos įgijo svarbesnę reikšmę užimtumo ir socialinėje politikoje, nes tapo Europos Sąjungos institucijų partnerėmis.²⁸

Priėmus Amsterdamo sutartį 1997 m. Europos Vadovų Tarybos susitikime Liuksemburge buvo patvirtinta Europos užimtumo strategija ir jos įgyvendinimo gairės. Šia strategija siekiama skatinti darbo rinkų politikos susiliejimą, gerinti minėtų rinkų struktūrą, sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų. Europos užimtumo strategijos tikslai yra suskirstyti į keturias pagrindines pakopas: darbingumas, verslumas, adaptacija ir lygios galimybės. Europos užimtumo gairės, kurios yra perkeltamos į valstybių narių nacionalines užimtumo programas, kaip tik ir apibrėžiamos pagal šias pakopas.²⁹

2000 m. Europos Vadovų Taryba patvirtino Lisabonos strategiją, kurioje yra nustatyti nauji strateginiai tikslai ES gyventojų užimtumui didinti, stiprinti socialinę sanglaudą ir ekonomines reformas. Pagrindinis strategijos tikslas yra paversti ES konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis paremta ekonomika pasaulyje, galinčia augti ekonomiškai, kuriant daugiau ir geresnių darbo vietų bei siekiant didesnės socialinės sanglaudos. Europos užimtumo strategija yra vienas iš pagrindinių Lisabonos strategijos elementų.³⁰

2000 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikime Nicoje buvo suderinta ir 2001 m. sudaryta vadinamoji Nicos sutartis, kuri pakeitė ir papildė Europos Sąjungos ir Europos Bendrijų steigimo sutartis. Tačiau reiktų pažymėti, kad minėta sutartis reikšmingesnių darbo teisės ir socialinės politikos nuostatų nenumatė.³¹ Tame pačiame Europos Vadovų Tarybos susitikime Europos Parlamentas, Europos Taryba ir Europos Komisija paskelbė darbo teisei gana reikšmingą Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, kuri tapo gana svarbiu politiniu akcentu, patvirtinančiu, kad Europos Bendrija privalo turėti savo socialinę politiką, kuri yra orientuota į darbuotojo interesų apsaugą.³²

²⁷ Davulis T. Europos Bendrijos kompetencija darbo teisės srityje // Teisė. 2001, Nr. 40

²⁸ Europos užimtumo ir socialinė politika: politika žmonėms. Vilnius: Alora, 2001. P. 4.

²⁹ Reingardienė J. Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004. P. 11.

³⁰ Ten pat. P. 12.

³¹ Nicos sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 80 of 10 March 2001

³² Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 48.

Kalbant apie Europos Sąjungos užimtumo politikos raidą reiktų paminėti 2001 m. Lakene vykusį Europos Vadovų Tarybos susitikimą, kurio metu buvo nuspręsta parengti Europos Sąjungos Konstitucijos projektą. Siekiant tiksliau apibrėžti Europos Sąjungos institucijų kompetenciją, projekte aiškiai išskiriamos tos kompetencijos, kurios priklauso tik Europos Sąjungai ir tos, kurios priklauso Europos Sąjungai ir valstybėms narėms.³³ Tačiau nauji įgalinimai Europos Sąjungai leisti privalomus teisės aktus darbo santykių srityje Konstitucijos projekte nėra suteikiami. Jame iš esmės yra perimamos galiojančios užimtumo politiką reglamentuojančios teisės normos.³⁴

Taigi užimtumo politikos Europos Sąjungoje raidą sąlyginai galima skirti į du etapus – iki Amsterdamo sutarties ir po jos. Iki Amsterdamo sutarties Europos Sąjungos užimtumo politiką galima apibūdinti kaip valstybių narių kooperaciją šioje srityje. Po Amsterdamo sutarties priėmimo užimtumo politika tapo bendru Europos Sąjungos uždaviniu.³⁵ Pastarųjų metų Europos integracija vyksta ir tokiose srityse, kurios yra gerokai nutolusios nuo pradinio Europos Bendrijos steigimo tikslo - bendrosios rinkos sukūrimo. Taigi galima teigti, kad Europos Sąjunga palaipsniui suprato, kokį svarbų vaidmenį atlieka užimtumo ir socialinė politika.

1.2. Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo politika

Nepriklausomos Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo politikos raidą sąlyginai galima skirti į tris etapus:

- 1) laikotarpis nuo Nepriklausomybės atkūrimo iki 1991 m.;
- 2) laikotarpis nuo 1991 m. iki 2003 m.;
- 3) laikotarpis nuo 2003 m. iki dabar.

Kalbant apie pirmąjį etapą reiktų pasakyti, kad jį charakterizuoja Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (TSRS) teisės normos, kurios sąlygojo didelį gyventojų užimtumą. Šios teisės normos griežtai reglamentavo darbo santykius, buvo labai ribojama galimybė atleisti darbuotoją iš darbo. 1990 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos švenčių dienų įstatymas.³⁶ 1990 m. gruodžio 13 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas priėmė užimtumo politikai reikšmingą Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymą³⁷, kuris nustatė Lietuvos Respublikos piliečių konstitucinės teisės į darbą ir užsiėmimo pasirinkimo valstybines garantijas. Jame nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai turi teisę laisvai pasirinkti darbą arba užsiimti kita įstatymų nedraudžiama veikla. Taigi šiuo laikotarpiu darbas tapo asmens teise, o ne pareiga. Iki Lietuvos Respublikos darbo kodekso įsigaliojimo galiojo

³³ Tamavičiūtė V. Europos Sąjungos ir valstybių narių kompetencijos pasiskirstymas // Justitia. 2003, Nr. 5(47)

³⁴ Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 294.

³⁵ Dromantienė L. Užimtumo politika – socialinis garantas Europos Sąjungoje // Socialinis darbas. 2002, Nr. 1(1)

³⁶ Lietuvos Respublikos švenčių dienų įstatymas // Valstybės Žinios. 1990, Nr. 31-757

³⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 2-25

dalį Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodekso,³⁸ priimto 1971 m., teisės normų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 394 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ministerijos įsteigimo bei gyventojų užimtumą reguliuojančių normatyvinių aktų tvirtinimo“ buvo įsteigta Lietuvos darbo birža.³⁹

Atkūrus nepriklausomybę, be kitų teisės šakų Lietuva turėjo reformuoti ir darbo teisę, kadangi Lietuvos Tarybų Socialinės Respublikos teisės normos nebeatitiko pasikeitusios politinės ir teisinės situacijos. Dėl minėtų priežasčių 1991 m. užimtumo srityje buvo priimta daug naujų įstatymų – Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymas,⁴⁰ Lietuvos Respublikos kolektyvinių susitarimų ir sutarčių įstatymas,⁴¹ Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas,⁴² Lietuvos Respublikos atostogų įstatymas,⁴³ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas⁴⁴ ir kt. Kadangi įstatymai buvo priimti labai skubiai, juose buvo daug teisės spragų ir nesuderinamumo, nemažai teisės normų buvo tiesiog nukopijuotos nuo senų įstatymų. 1992 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos kolektyvinių ginčų reguliavimo įstatymas,⁴⁵ 1994 m. – Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas.⁴⁶ 1994 m. buvo ratifikuotos dvi užimtumo politikai reikšmingos Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) Konvencijos – Nr. 88 Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo⁴⁷ bei Nr. 159 Dėl (invalidų) profesinės reabilitacijos ir užimtumo.⁴⁸

Keičiantis situacijai Lietuvos darbo rinkoje bei jos prioritetams, buvo keičiami ir tobulinami užimtumą reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai. 1996 m. Gyventojų užimtumo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu šio įstatymo pavadinimas buvo pakeistas į Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymą, buvo pakoreguota bedarbio samprata, pakeistos kai kurios su Užimtumo fondu susijusios nuostatos, bedarbio pašalpos mokėjimo tvarka ir dydis.⁴⁹

Užimtumo politikos teisinės bazės vystymuisi reikšmės turėjo 1999 m. vasario mėn. pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir socialinių partnerių, t. y. profesinių sąjungų ir

³⁸ Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas // Valstybės Žinios. 1972, Nr. 18-137

³⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 394 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ministerijos įsteigimo bei gyventojų užimtumą reguliuojančių normatyvinių aktų tvirtinimo“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991, Nr. 3-89

⁴⁰ Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 4-104

⁴¹ Lietuvos Respublikos kolektyvinių susitarimų ir sutarčių įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 12-312

⁴² Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 36-973

⁴³ Lietuvos Respublikos atostogų įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 2-18

⁴⁴ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 17-447

⁴⁵ Lietuvos Respublikos kolektyvinių ginčų reguliavimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 12-307

⁴⁶ Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 87-1644

⁴⁷ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 88 „Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo“ // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 28-672

⁴⁸ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 159 Dėl (invalidų) profesinės reabilitacijos ir užimtumo // Valstybės žinios. 1996, Nr. 30-741

⁴⁹ Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 18-457

darbdavių organizacijų, susitarimas „Dėl trišalio bendradarbiavimo.“ Šiuo susitarimu Vyriausybė įsipareigojo socialiniams partneriams teikti informaciją apie rengiamų teisės aktų darbo, socialiniais ir kitais klausimais projektus. Pageidaujant bent vienai iš šalių, buvo įsipareigota teikti rengiamus projektus svarstyti Lietuvos Respublikos trišalei tarybai. Remiantis šiuo susitarimu buvo įsteigta Lietuvos Respublikos trišalės tarybos užimtumo ir socialinių garantijų nuolatinė komisija. 1999 m. taip pat buvo parengtas Darbo kodekso projektas, kadangi dar galiojo atskiri 1971 m. priimto Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodekso straipsniai, nors šis kodeksas iš esmės buvo jau seniai pasenęs. Rengiant Darbo kodekso projektą buvo remiamasi TDO konvencijomis ir rekomendacijomis bei Europos Sąjungos teisės aktais.⁵⁰ Galima teigti, kad 1999 m. didelis dėmesys buvo skiriamas darbo santykių teisinės bazės vystymui – buvo keičiami bei papildomi galiojantys įstatymai, kuriami naujų teisės aktų projektai.

Siekdama sudaryti palankesnes sąlygas užimtumui Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999-2000 metų veiklos programoje numatė tokias prioritetines veiklos kryptis:

- didinti užimtumo politikos integralumą bei orientaciją į teritorinių problemų sprendimą;
- vykdyti aktyvią darbo rinkos politiką, susijusią su nedarbo prevencija, užimtumo rėmimu, darbo rinkos mokymu, lygių galimybių darbo rinkoje užtikrinimu, regioninių užimtumo ir verslo skatinimo programų rengimu;
- tobulinti darbo biržų, darbo rinkos institucijų veiklą.⁵¹

Įgyvendinant šios programos nuostatas, buvo siekiama sudaryti palankesnes sąlygas užimtumui didinti ir nedarbui mažinti. Dėl to buvo tobulinami ir keičiami darbo rinką reglamentuojantys teisės aktai.

2001 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001-2004 metų programą. Šiame dokumente buvo apibrėžta valstybės užimtumo ir darbo rinkos strategija, vidutinės trukmės prioritetiniai tikslai ir veiksmai, kurių turi imtis Vyriausybė ir kitos institucijos užimtumui didinti. Svarbiausios šios programos kryptys:

- darbo vietų kūrimo sistemos plėtojimas;
- užimtumo rėmimo tobulinimas;
- gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių didinimas;
- lygių galimybių darbo rinkoje didinimas;
- užimtumo politikos integralumo didinimas.⁵²

Svarbu tai, kad Užimtumo didinimo programos kryptys ir priemonės yra priderintos prie pagrindinių keturių Europos Sąjungos užimtumo kryptų, nurodant pagrindines problemas,

⁵⁰ Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 1999

⁵¹ Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2000

⁵² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 529 Dėl Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001-2004 metų programos patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 40-1404

egzistuojančias užimtumo srityje, tikslus ir priemones jiems pasiekti.⁵³ Ši programa per palyginti trumpą laikotarpį užtikrino priemonių, sudarančių sąlygas siekti pagrindinių užimtumo srityje numatytų tikslų, įgyvendinimą.

2001 m. buvo sukurtas ir tobulinamas vietinių užimtumo iniciatyvų skatinimo mechanizmas. Didžiausio nedarbo teritorijose konkurso tvarka atrinkta ir realizuota 16 bandomųjų vietinių užimtumo iniciatyvų projektų. Tais pačiais metais gerinant vietinės darbo rinkos funkcionavimą Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. 100 “Dėl teritorinių darbo biržų savarankiškumo ir atsakomybės už padėtį darbo rinkoje didinimo“ padidinta teritorinių darbo biržų atsakomybė už padėtį darbo rinkoje, kartu joms buvo suteikta daugiau savarankiškumo. 2001 m. lapkritį pradėtas vykdyti PHARE Dvynių projektas „Pasirengimas Europos užimtumo strategijai“, kuriame numatyta tobulinti Lietuvos užimtumo politiką ir ją įgyvendinančių institucijų gebėjimus. Projekte numatytos kryptys, kuriomis realizuojamos šio projekto priemonės: užimtumo ir darbo rinkos politikos tobulinimas; darbo rinkos institucijų stiprinimas; pasirengimas Europos socialinio fondo administravimui; informacijos valdymo monitoringo tobulinimas; mokymo programos.⁵⁴

2001 m. pabaigoje buvo priimtos Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo pataisos, kuriomis buvo įteisintos naujovės: papildomai remiamų asmenų ratas išplėstas darbinę veiklą pradedančiais 16-25 metų amžiaus asmenimis bei ilgiau nei 2 metus nedirbančiais asmenimis – ilgalaikiais bedarbiais, privalomas labiausiai socialiai pažeidžiamų darbo rinkoje asmenų įdarbinimo mechanizmas buvo pakeistas ekonominiu skatinimu – numatyta darbdaviams mokėti užimtumo rėmimo subsidijas, ir kt. pakeitimai.⁵⁵

2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Europos Komisija pasirašė Lietuvos užimtumo politikos prioritetų vertinimo dokumentą, kurio pagrindinis tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos pažangą, įgyvendinant užimtumo politiką, išdėstyti suderintus užimtumo ir darbo rinkos politikos tikslus, kuriuos būtina pasiekti norint pagreitinti šalies darbo rinkos pakeitimus, siekiant pasirengti dalyvauti Europos Sąjungos užimtumo politikos koordinavimo procese.⁵⁶

Kalbant apie trečiąją Lietuvos Respublikos užimtumo politikos raidos etapą pirmiausia reiktų pasakyti, kad 2003 sausio 1 d. įsigaliojo vienas svarbiausių darbo teisinius santykius reglamentuojančių įstatymų – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas.⁵⁷ Kaip ir buvo minėta anksčiau, šis kodeksas buvo suderintas su Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais, TDO

⁵³ Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2000

⁵⁴ Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2001

⁵⁵ Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo 5, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 16(1), 19, 20(1), 22 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 2-51

⁵⁶ Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2002

⁵⁷ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569

konvencijomis ir rekomendacijomis. Priėmus Darbo kodeksą galios neteko daugelis įstatymų, priimtų 1990-2003 laikotarpiu, t. y. Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymas, Lietuvos Respublikos kolektyvinių susitarimų ir sutarčių įstatymas, Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas, Lietuvos Respublikos atostogų įstatymas ir kt. Po Darbo kodekso įsigaliojimo nustojo galioti ir Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas, priimtas dar 1971 m. Be abejo, dalis anksčiau priimtų įstatymų ir kitokių norminių darbo teisės aktų liko galioti ir po Darbo kodekso įsigaliojimo, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas ir kt., tačiau minėti teisės aktai turėjo būti suderinti su Darbo kodeksu, kad jam neprieštarautų.

Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos darbo kodeksui, su juo buvo suderintos ir Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo nuostatos. Šiais pakeitimais buvo nustatytas racionalesnis Užimtumo fondo valdymas, apibrėžti vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimo tikslai ir šaltiniai. Vietinių užimtumo iniciatyvų projektai pradėti finansuoti ir iš Užimtumo fondo lėšų.

2003 m. buvo patvirtinti nauji Lietuvos darbo biržos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai, kuriais buvo pertvarkyta Lietuvos darbo biržos struktūra ir reglamentuotas šios institucijos valdymas.⁵⁸

2003 m. Lietuva ratifikavo užimtumo politikos vystymuisi reikšmingą TDO konvenciją Nr. 122 Dėl užimtumo politikos⁵⁹, 2004 m. – TDO konvenciją Nr. 181 Dėl privačių įdarbinimo agentūrų.⁶⁰

Šiuo laikotarpiu taip pat buvo priimtas Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas, kurio tikslas yra suformuoti finansiškai stabilią ir patikimą draudimo nuo nedarbo sistemą, kuri užtikrintų apdraustiesiems pakankamas pragyvenimo pajamas, jiems netekus turėto darbo ir ieškant naujo darbo pagal turimą arba įgyjamą profesiją.⁶¹ Šiame įstatyme yra reglamentuotos pasyvios darbo rinkos politikos priemonės. Naujoji draudimo nuo nedarbo sistema, kartu su aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis bei socialinės paramos sistema, yra Lietuvoje galiojančios socialinio draudimo sistemos dalis.

2004 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymą.⁶² Šiuo įstatymu siekiama didinti asmenų, kuriems yra sudėtinga prisitaikyti prie darbo

⁵⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. A1-123 Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 82-3759

⁵⁹ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 122 Dėl užimtumo politikos // Valstybės žinios. 2004, Nr. 36-1181

⁶⁰ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 181 Dėl privačių įdarbinimo agentūrų // Valstybės žinios. 2004, Nr. 40-1298

⁶¹ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26

⁶² Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 96-3519

rinkos pokyčių (neįgaliųjų, ilgalaikių bedarbių ir kt.), užimtumą. Europos valstybėse tokios užimtumo įmonės yra labai paplitusios, taikomos lengvatos jas steigiantiems asmenims. Socialinės įmonės padeda spręsti užimtumo problemas, kadangi jas gali steigti ne tik neįgalieji, bet ir socialinę atskirtį patyrę asmenys.⁶³

2006 m. birželio 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, kuriam įsigaliojus neteko galios Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymas, reglamentavęs aktyvias ir pasyvias darbo rinkos politikos priemones. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas nustato asmenų, kurie ieško darbo, užimtumo rėmimo sistemos teisinius pagrindus, šios sistemos tikslą, uždavinius, institucijų, kurios įgyvendina užimtumo rėmimo politiką, funkcijas, užimtumo rėmimo priemones ir jų įgyvendinimo organizavimą ir finansavimą.⁶⁴ Šis įstatymas reglamentuoja aktyvias darbo rinkos politikos priemones, tuo tarpu, kaip minėta anksčiau, pasyvios darbo rinkos politikos priemonės yra nustatytos Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatyme.

Apibendrinant galima teigti, kad nuo Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikoje buvo pakeista ir priimta nemažai užimtumo politiką reglamentuojančių teisės aktų, kurie pakeitė sovietmečiu priimtus įstatymus, nebeatitinkančius Lietuvos politinės, socialinės ir ekonominės situacijos. Užimtumo politikos formavimo ir įgyvendinimo tvarka Lietuvoje jau yra paremta atitinkama teisine baze bei institucine sąranga, kuri aptariama trečiojoje baigiamojo darbo dalyje.

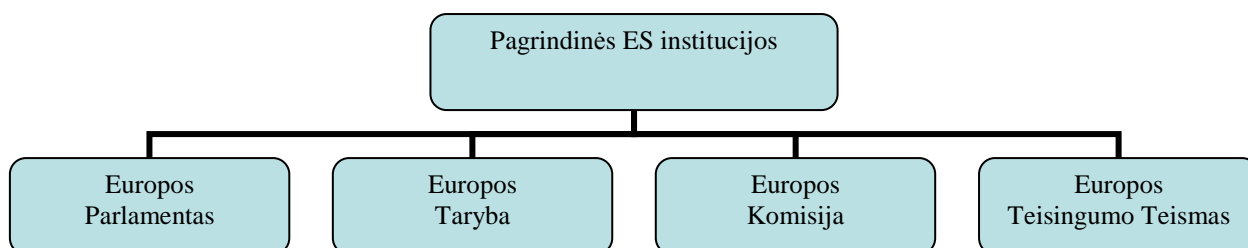
⁶³ Mačernytė-Panamariovienė I. Socialinės užimtumo įmonės // Jurisprudencija. 2004, Nr. 56(48)

⁶⁴ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

2. EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE

Europos Sąjunga turi keletą pagrindinių institucijų, tokių kaip Europos Parlamentas, Europos Taryba, Europos Komisija ir kt. (žr. 1 schemą). Taip pat šalia minėtų institucijų egzistuoja patariamieji organai, tokie kaip Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Regionų komitetas ir kitos specializuotos įstaigos. Baigiamajame darbe aptariamos tik tų Europos Sąjungos institucijų, kurios veikia užimtumo srityje, funkcijos.

1 schema. Pagrindinės ES institucijos

2.1. Pagrindinių Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje

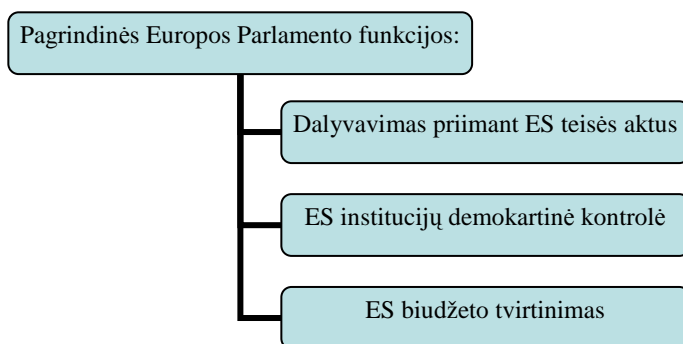
Europos Parlamento užimtumo ir socialinių reikalų komitetas

Europos Parlamento pirmtakė yra Europos Parlamentinė Asamblėja, kuri buvo įkurta 1951 m. Europos anglų ir plieno bendrijos sutartimi. 1957 m. Romos sutartimi buvo patvirtintos ir pratęstos Asamblėjos funkcijos visoms trims tuo metu egzistavusioms bendrijoms – Europos Ekonominei Bendrijai, Europos anglų ir plieno bendrijai ir Euroatomui.⁶⁵

Europos Parlamentą renka Europos Sąjungos piliečiai, kad jis atstovautų jų interesams. Tai kad Parlamentą tiesiogiai renka piliečiai, padeda užtikrinti ES teisės demokratinį teisėtumą. Parlamentas vykdo tris svarbiausias funkcijas, kurios yra pateiktos 2 schemeje.

⁶⁵ Mayne S., Malyon S. Employment Law in Europe. London Dublin Edingurg: Butterworths, 2001. P. 2.

2 schema. Pagrindinės Europos Parlamento funkcijos

Vykdydamas ES institucijų demokratinę kontrolę, Europos Parlamentas gali pritarti arba nepritarti Komisijos narių kandidatūroms ir gali pareikšti nepasitikėjimą visa Komisija. Kaip minėta, Parlamentas daro įtaką ES biudžetui. Kartu su Taryba Parlamentui priklauso įgaliojimai tvirtinti ES biudžetą, todėl jis turi įtakos ES išlaidoms. Baigdamas procedūrą, jis patvirtina arba atmeta visą biudžetą.⁶⁶

Taigi kalbant apie Parlamento funkcijas užimtumo srityje reiktų pasakyti, kad visas minėtas svarbiausias funkcijas Parlamentas įgyvendina ir užimtumo srityje, t. y. kartu su Taryba priima užimtumo politikos Europos Sąjungos teisės aktus; vykdo kitų ES institucijų, veikiančių užimtumo srityje, kontrolę; daro įtaką ES išlaidoms, kurių dalis skirta ir užimtumui skatinti.

Reiktų pažymėti, kad Europos Parlamento vaidmuo buvo sustiprintas Amsterdamo sutartimi per sprendimų priėmimo procedūrą, kuri buvo išplėsta tokiose srityse kaip:

- užimtumą skatinančios priemonės;
- lygių galimybių ir vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principų taikymas užimtumo srityje.⁶⁷

Nesinorėtų visiškai sutikti su V. Pauliko nuomone, kad 1992 m. Maastrichto sutartis bei 1997 m. Amsterdamo sutartis Europos Parlamentą, kuris ilgą laiką buvo tik patariamoji institucija, pavertė įstatymus leidžiančiu parlamentu, turinčiu beveik tokius pačius įgaliojimus, kaip ir nacionaliniai parlamentai.⁶⁸ Pabrėžtina, kad Europos Parlamentas nėra toks reikšmingas kaip nacionaliniai parlamentai, kadangi galutinis sprendimo priėmimas daugeliu atvejų yra Europos Tarybos prerogatyva. Europos Parlamentas neturi teisės nei priimti teisės aktų, nei jų inicijuoti. Be abejo, nereikia pamiršti, kad ilgainiui buvo išplėtos sritys, kuriose Europos Taryba negali priimti teisės aktų prieš tai nepasikonsultavusi su Parlamentu, be to, taikant bendro

⁶⁶ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 830.

⁶⁷ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997

⁶⁸ Paulikas V. Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 17.

sprendimo procedūrą Europos Taryba neturi teisės priimti teisės akto prieš Europos Parlamento valią. Vis dėlto, autorės nuomone, Europos Parlamento kompetencija sprendimų priėmimo procese ne visai prilygintina nacionalinių parlamentų kompetencijai.

Didžioji Europos Parlamento darbų dalis atliekama komitetuose, kuriuose apvarstomi visi klausimai prieš pateikiant svarstyti Parlamento plenariniuose posėdžiuose. Galima sakyti, kad svarbiausias komitetų uždavinys – visapusiškai išstudijuoti teisės aktų projektus, kuriems priimti reikalinga Europos Parlamento nuomonė.⁶⁹

Užimtumo ir socialinei politikai įgyvendinti Europos Parlamente yra įsteigtas nuolatinis Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas, kurį sudaro 50 narių ir toks pat skaičius pavaduojančių narių, atstovaujančių skirtingoms Europos Parlamento politinėms frakcijoms. Komitetas sudaro savo veiklos programą. Vykdyti savo veiklą komitetui padeda sekretoriatas. Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas kartu su Europos Sąjungos Ministrų Taryba ir Europos Komisija aktyviai dalyvauja ES teisėkūros procese.⁷⁰

Užimtumo ir socialinių reikalų komiteto darbas grindžiamas Europos Bendrijos sutarties nuostatomis ir Lisabonos strategijoje nustatytais tikslais. Komiteto veiklos kryptys pateiktos Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių VI priedo VII dalyje, kurioje nustatyta, kad Komitetas atsakingas už:

- 1) užimtumo politiką ir visus socialinės politikos aspektus, tokius kaip darbo sąlygas, socialinį draudimą ir socialinę apsaugą;
- 2) sveikatos apsaugos ir saugos priemones darbo vietoje;
- 3) Europos socialinį fondą;
- 4) profesinį rengimą, įskaitant profesines kvalifikacijas;
- 5) laisvą darbuotojų ir pensininkų judėjimą;
- 6) socialinį dialogą;
- 7) visų formų diskriminaciją darbo vietoje ir darbo rinkoje, išskyrus diskriminaciją dėl lyties;
- 8) santykius su:
 - Europos profesinio rengimo plėtros centru (Cedefop),
 - Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondu,
 - Europos mokymo fondu,
 - Europos sveikatos ir saugos darbe agentūra;

⁶⁹ Ten pat, P. 35.

⁷⁰ Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas // http://www.europarl.europa.eu/comparl/empl/6th_term/default_lt.htm; prisijugimo laikas: 2006-10-16.

9) santykius su kitais susijusiais ES organais ir tarptautinėmis organizacijomis.⁷¹

Galima teigti, kad Europos Parlamentas ES užimtumo politikoje dalyvauja per Užimtumo ir socialinių reikalų komitetą, kurio pagrindinės kompetencijos sritys apima užimtumo ir socialinę politiką, darbo sąlygas, sveikatos apsaugos ir saugos priemonės darbo vietoje, profesinį rengimą, laisvą darbuotojų judėjimą ir socialinį dialogą. Taip pat šios Parlamento kadencijos pradžioje Komitetas siekia prisidėti rengiant naują Socialinės politikos darbotvarkę 2006–2010 m. Kaip minėta, pirminė Europos Parlamento funkcija buvo grynai konsultacinė, tačiau Mastrichto ir Amsterdamo sutartimis Europos Parlamento galios teisės aktų leidybos procese buvo padidintos, todėl galima daryti išvadą, kad Parlamentas daro įtaką Europos Sąjungos užimtumo politikos formavimui ir įgyvendinimui.

Europos Sąjungos Tarybos darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba

Europos Sąjungos Tarybos pirmtakė yra 1951 m. Europos anglių ir plieno bendrijos sutartimi įsteigta Ministrų Taryba. 1993 m. Taryba nustatė oficialų savo pavadinimą – Europos Sąjungos Taryba. Europos Sąjungos Taryba yra svarbiausia Europos Sąjungos sprendimų priėmimo institucija, nors kai kuriose srityse teisės kuriamąsias funkcijas atlieka kartu su Europos Parlamentu. Taryba priima galutinius sprendimus įvairiose Europos Sąjungos veiklos srityse – priima teisės aktus (reglamentus, direktyvas, rekomendacijas ir kt.), sudaro tarptautines sutartis su Europos Sąjungai nepriklausančiomis valstybėmis, kartu su Europos Parlamentu tvirtina ES biudžetą.⁷²

Taryba atstovauja valstybėms narėms, o jos posėdžiuose dalyvauja po vieną kiekvienos ES valstybės narės vyriausybės ministrą. Kiekvienas Tarybos darbe dalyvaujantis ministras turi įgaliojimus savo vyriausybės vardu prisiimti įsipareigojimus. Kurie ministrai vyksta į kokius posėdžius, priklauso nuo klausimų, įtrauktų į darbotvarkę.⁷³ Pavyzdžiui, jei Taryba turi svarstyti užimtumo klausimus, posėdyje dalyvauja kiekvienos ES valstybės narės socialinės apsaugos ir darbo ministrai ir ji vadinama Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba.

Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba susirenka keturis kartus per metus. Tarybos susirinkimuose dalyvauja už darbo, socialinės apsaugos, vartotojų apsaugos, sveikatos ir lygių galimybių sritis atsakingi valstybių narių ministrai. Taryba padeda suformuoti ES politiką užimtumo, socialinių, sveikatos ir vartotojų reikalų srityse. Šios politikos sritys

⁷¹ Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklės // <http://www.europarl.europa.eu/omk/sipade3?PROG=RULES-EP&L=LT&REF=RESP-EMPL>; prisijungimo laikas: 2006-10-16.

⁷² Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 821.

⁷³ Blanpain R. European Labour Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 57.

sujungtos tam, kad galima būtų pasidalinti geriausia praktika ir išvystyti ilgalaikę strategiją, kuri padėtų pasiekti ES tikslus.⁷⁴

Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybos kompetencija yra pateikta 1 lentelėje, kurioje išskirtos šios institucijos funkcijos užimtumo srityje.

1 lentelė. Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybos kompetencija⁷⁵

Funkcijos užimtumo srityje	Kitos funkcijos
užimtumo skatinimas	sveikata ir saugumas darbo aplinkoje
pritaikančių darbo rinkų ir kvalifikuotos darbo jėgos skatinimas	socialinė apsauga
užimtumo praktika ir darbo sąlygos	lyčių lygybė
	diskriminacijos panaikinimas
	kolektyvinė socialinė atsakomybė

Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba klausimus dažniausiai sprendžia kvalifikuota balsų dauguma, veikdama kartu su Europos Parlamentu. Ji pritaiko Europos taisykles nacionalinių įstatymų harmonizavimui ir koordinavimui.

Viena iš svarbiausių Tarybos veiklos sričių vykdant užimtumo politiką šiuo metu yra užimtumo rodiklio, nustatyto Lisabonos strategijoje, siekimas. Ši strategija 2000 m. buvo priimta ES Vadovų Tarybos ir nustatė naują tikslą – paversti ES konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis paremta ekonomika pasaulyje, galinčia augti ekonomiškai, kuriant daugiau ir geresnių darbo vietų bei siekiant didesnės socialinės sanglaudos. Ši strategija taip pat nustatė tikslą iki 2010 m. pasiekti ES 70 proc. užimtumo lygį.⁷⁶

Reiktų pažymėti, kad 1997 m. Amsterdamo sutartimi numatyta į EB steigimo sutartį įtraukti naują antraštinę dalį „Užimtumas“, kurioje buvo numatytos tokios pagrindinės institucinės naujovės Europos Sąjungos užimtumo politikoje:

- 1) Taryba, sprenddama kvalifikuota balsų dauguma bei remdamasi Europos Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu, Regionų komitetu bei Užimtumo komitetu, įpareigota kiekvienais metais parengti detalias užimtumo gaires, į kurias valstybės narės atsižvelgia

⁷⁴ Barnard C. EC employment law. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 65.

⁷⁵ Blanpain R. European Labour Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 59.

⁷⁶ Europos tarybos darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba // <http://www.eu2005.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1079979841880>; prisijungimo laikas: 2006-10-16.

vykdydamos savo užimtumo politiką ir pagal kurias jos turi rengti metinius užimtumo veiksmų planus;

- 2) Taryba, kartu su Europos Komisija, vertina minėtus planus ir teikia rekomendacijas kiekvienai valstybei narei dėl jos įgyvendinamos užimtumo politikos;
- 3) Taryba, po konsultacijų su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu ir Regionų komitetu, gali imtis skatinamųjų priemonių valstybių narių bendradarbiavimui ir jų veiklai užimtumo srityje paremti, imdamasi iniciatyvos plėtoti keitimąsi informacija ir geriausia praktika, teikti lyginamąją analizę ir patarimus, taip pat skatinti naujoviškus požiūrius ir patirties vertinimą, ypač pasiremama bandomaisiais projektais;
- 4) Taryba taip pat įpareigota įsteigti patariamąjį statusą turintį Užimtumo komitetą valstybių narių ir darbo rinkos politikos derinimui skatinti.⁷⁷

Be abejo, visas šias funkcijas užimtumo srityje Taryba įgyvendina per Darbo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybą. Galima teigti, kad Taryba turi gana plačius įgalinimus užimtumo srityje, kurie prisideda prie bendros ES užimtumo politikos formavimo, kadangi ji nurodo pagrindines visos Europos Sąjungos užimtumo politikos gaires, teikia rekomendacijas valstybėms narėms dėl jų įgyvendinamos užimtumo politikos, priima teisės aktus užimtumo srityje. Galima sakyti, kad Taryba yra pagrindinė institucija, suteikianti Europos Sąjungos užimtumo politikai kryptį. Taryba daro neabejotiną įtaką Lietuvos užimtumo politikai, kadangi Lietuvos Respublika turi vadovautis Tarybos priimtomis užimtumo politikos gairėmis bei konkrečiomis Lietuvai parengtomis rekomendacijomis, į kurias valstybė privalo atsižvelgti.

Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas

Europos Komisija yra viena iš pagrindinių Europos Sąjungos institucijų. Ji yra nepriklausoma nuo nacionalinių vyriausybių. Europos Komisija atstovauja visos ES interesams ir juos palaiko, taip pat rengia naujų Europos teisės aktų pasiūlymus, kuriuos teikia Europos Parlamentui ir Tarybai. Komisija taip pat yra Europos Sąjungos vykdomosios valdžios institucija, kitaip tariant, ji atsakinga už Parlamento ir Tarybos sprendimų įgyvendinimą. Tai reiškia, kad ji tvarko ES einamuosius reikalus: įgyvendina ES politiką, vykdo programas ir leidžia lėšas. Komisija kontroliuoja, kaip laikomasi Europos Bendrijų steigiamųjų sutarčių, taip pat jomis pagrįstų antrinės teisės aktų, nustačiusi pažeidimus gali imtis atitinkamų priemonių.⁷⁸

Apibendrinant Europos Komisijos kompetenciją galima teigti, kad Komisija vykdo keturias svarbiausias funkcijas:

- teikia pasiūlymus dėl naujų teisės aktų Parlamentui ir Tarybai;

⁷⁷ Barnard C. EC employment law. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 46.

⁷⁸ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 835.

- administruoja ir vykdo Europos Sąjungos politiką bei biudžetą;
- įgyvendina Europos Sąjungos teisę;
- atstovauja Europos Sąjungą tarptautinėje arenoje.⁷⁹

Paskirti Komisijos nariai vadinami komisarais, kurie yra įsipareigoję veikti visos ES interesų labui ir yra nepriklausomi nuo valstybių narių vyriausybių. Komisijos personalas dirba departamentuose, vadinamuose generaliniais direktoratais, ir tarnybose. Kiekvienas generalinis direktoratas atsakingas už tam tikrą politikos sritį, o jam vadovauja generalinis direktorius, kuris atskaitingas vienam iš komisarų. Kaip tik generaliniai direktoratai iš tikrųjų sumano ir rengia teisės aktų pasiūlymų projektus, bet šie pasiūlymai tampa oficialiais, tik kai savo savaitiniame posėdyje juos patvirtina Komisija.⁸⁰

Kalbant apie Europos Komisijos kompetenciją užimtumo srityje, reiktų pasakyti, kad už šią politikos sritį yra atsakingas Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas. Šio generalinio direktorato užduotis yra prisidėti prie modernaus ir inovatyvaus Europos socialinio modelio vystymo kuriant daugiau ir geresnių darbo vietų visuomenei, paremtai lygiomis galimybėmis. Jis vaidina pagrindinį vaidmenį vystant ekonominės, socialinės ir užimtumo politikos sąveiką tam, kad būtų pasiektas strateginis ES tikslas, nustatytas Lisabonos strategijoje – paversti Europos Sąjungą konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis paremta ekonomika pasaulyje, galinčia augti ekonomiškai, kuriant daugiau ir geresnių darbo vietų bei siekiant didesnės socialinės sanglaudos.⁸¹ Galima teigti, kad pagrindinis direktorato uždavinys yra kova su iššūkiais ir konkrečių atsakymų formulavimas tam, kad būtų pasiektas minėtas strateginis tikslas, ypač kiek jis susijęs su užimtumu, darbo rinkos struktūromis, socialine atskirtimi, socialine apsauga ir asmenų lygybe.

Taigi Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas atlieka gana svarbią funkciją užimtumo politikos formavime, kadangi jis rengia teisės aktų pasiūlymų projektus šioje srityje, taip pat teikia rekomendacijas, išreiškia nuomonę užimtumo politikos klausimais.

1997 m. pasirašytoje Amsterdamo sutartyje Europos Komisijai yra pavesta teikti pasiūlymus Tarybai dėl užimtumo politikos gairių, į kurias valstybės narės turi atsižvelgti vykdydamos užimtumo politiką. Europos Komisija taip pat pateikia Tarybai rekomendaciją,

⁷⁹ McGiffen S. P. The European Union: a critical guide. London Ann Arbor (Mich): Pluto Press, 2005. P. 22.

⁸⁰ Europos Sąjungos institucijos ir kitos organizacijos // http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-16.

⁸¹ Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas // http://ec.europa.eu/dgs/employment_social/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-17.

kuria remdamasi Taryba gali teikti rekomendacijas valstybėms narėms dėl užimtumo politikos įgyvendinimo.⁸²

Galima teigti, kad Europos Komisijai pagal Europos Bendrijų steigimo sutartis ir suformuotas politikas suteikta gana daug sprendimų priėmimo iniciatyvos teisių. Visas pagrindines funkcijas Komisija įgyvendina ir užimtumo srityje – inicijuota teisės aktų projektus, įgyvendina priimtus sprendimus, pati priima sprendimus pagal savo kompetenciją. Visi šie Komisijos priimti sprendimai daro įtaką ir Lietuvos užimtumo politikai, kadangi Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, privalo į juos atsižvelgti vykdydama savo užimtumo politiką.

2.2. Patariamųjų Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

Europos Bendrijos steigimo sutarties 257 str. nustatyta, kad Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas turi patarimosios institucijos statusą. Jis susideda iš įvairių organizuotos pilietinės visuomenės ekonominės ir socialinės veiklos sričių atstovų, būtent gamintojų, vežėjų, ūkininkų, darbuotojų, prekybininkų, amatininkų, laisvųjų profesijų, vartotojų ir plačios visuomenės atstovų.⁸³

Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas Europos Komisijoje, Europos Taryboje ir Europos Parlamente atstovauja įvairioms ekonominėms ir socialinėms pilietinės visuomenės grupėms. Su šiuo komitetu privalu konsultotis ekonominės ir socialinės politikos klausimais. Be to, Komitetas savo iniciatyva reiškia nuomonę ir kitais jam svarbiais klausimais. Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas leidžia užmegzti reikiamą dialogą ir veikia kaip institucinis ekonominių ir socialinių grupių pagrindas, suteikiantis joms galimybę būti neatsiejama Bendrijos sprendimų priėmimo proceso dalimi. Reikšdamas savo nuomonę, Komitetas prisideda prie Europos Sąjungos politikos formavimo ir įgyvendinimo.⁸⁴

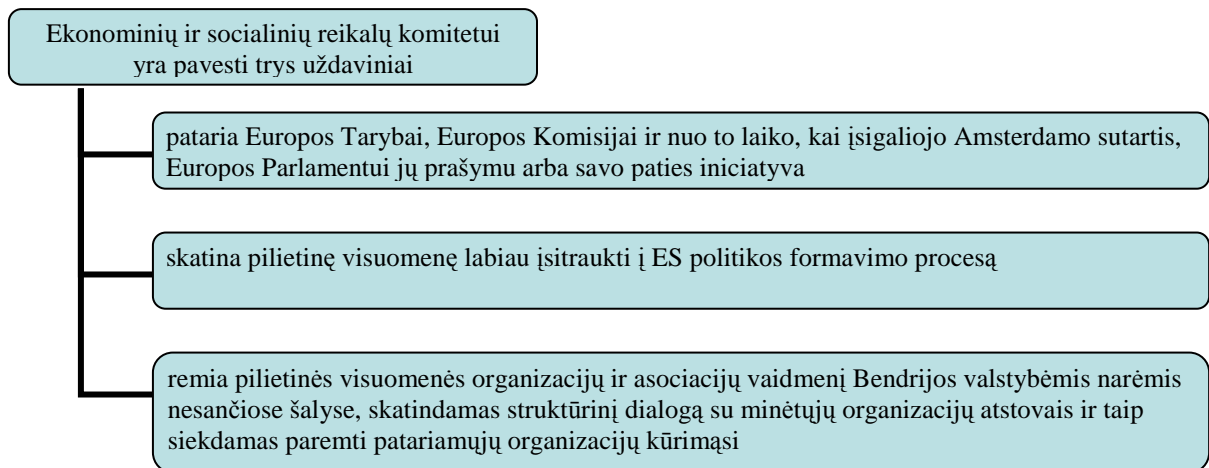
Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui yra pavesti trys uždaviniai, kurie yra pateikti 3 schemoje.

⁸² Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997

⁸³ Europos Bendrijos steigimo sutartis (suvestinė redakcija) // Official Journal C 325 of 24 December 2002

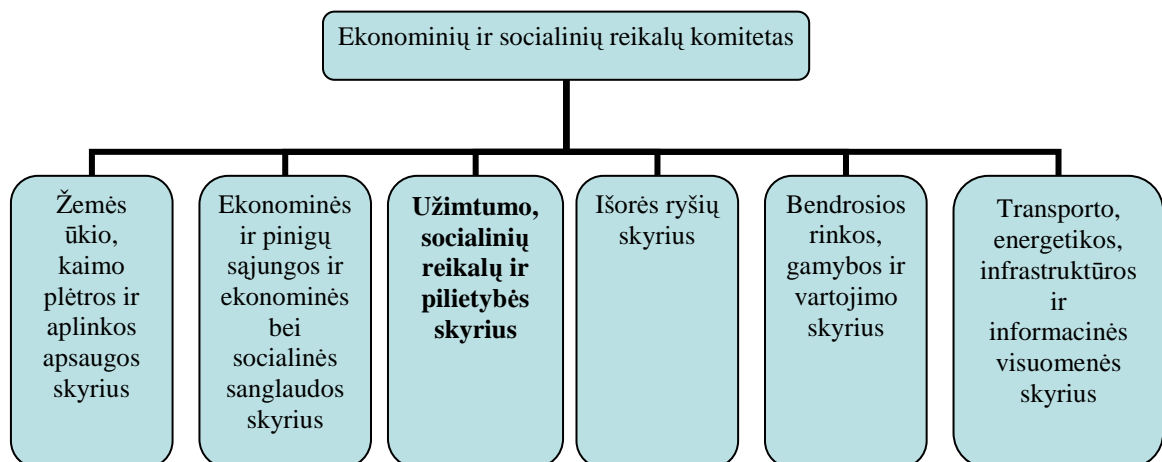
⁸⁴ Craig P. P. EU law: text, cases and materials. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 104.

3 schema. Ekonominių ir socialinių reikalų komiteto uždaviniai⁸⁵

Komitetas turi šešis skyrius, atsakingus už šias pagrindines sutarčių reglamentuojamas sritis: 1) žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos apsaugos; 2) ekonominės ir pinigų sąjungos ir ekonominės bei socialinės sanglaudos; 3) užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės; 4) išorės ryšių; 5) bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo; 6) transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės.⁸⁶

4 schema. Ekonominių ir socialinių reikalų komiteto struktūra

Prireikus suformuluoti nuomonę, darbo skyriai paprastai iš savo narių sudaro tyrimų grupes, į kurias įeina pranešėjas ir jam padedantys ekspertai. Jei prireikia nagrinėti kai kurias

⁸⁵ Paulikas V. Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 150

⁸⁶ Mayne S., Malyon S. Employment Law in Europe. London Dublin Edingurg: Butterworths, 2001. P. 126.

specifinius klausimus arba klausimus, kurie yra keletu darbo skyrių kompetencija, suformuojama laikinoji (*ad hoc*) struktūra, t.y. pakomitetis. Pakomitetis dirba panašiai kaip ir darbo skyriai, tačiau jo vaidmuo apsiriboja tik konkrečiu momentu iškilusios konkrečios problemos nagrinėjimu.⁸⁷

Europos Bendrijos steigimo sutarties 126 str. 2 d. nustatyta, kad Europos Taryba kasmet parengia gaires, į kurias valstybės narės atsižvelgia vykdydamos savo užimtumo politiką. Rengdama šias gaires Taryba be kitų institucijų turi konsultuotis ir su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu. Taryba taip pat turi konsultuotis su Komitetu dėl skatinamųjų priemonių valstybių narių bendradarbiavimui ir jų veiklai užimtumo srityje paremti. Šios naujos Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto funkcijos užimtumo politikos įgyvendinime buvo nustatytos Amsterdamo sutartyje.⁸⁸

Taigi Komiteto užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius pateikia nuomonę užimtumo srityje kylančiais klausimais. Ši nuomonė padeda sprendimus priimančioms institucijoms įvertinti tiesioginį Europos Komisijos siūlymų poveikį ir parengti pataisas. Be abejo, nereikia pamiršti, kad Ekonominių ir socialinių reikalų komiteto nuomonė gali būti privalomoji arba patariamoji, tačiau bet koku atveju ji suteikia galimybę apmąstyti kylančius klausimus, kurie vėliau įgalina Europos Komisiją rengti pasiūlymus.⁸⁹ Svarbu ir tai, kad Komitetas atstovauja visą organizuotą pilietinę visuomenę, todėl jis išreiškia visuomenės požiūrį ir gina jos interesus, o tai dar labiau padidina šio Komiteto pateikiamos nuomonės svarbą ES sprendimų priėmimo procese. Vis dėlto Ekonominių ir socialinių reikalų komiteto nuomonė yra tik konsultacinio pobūdžio, kadangi Europos Sąjungos institucijos nėra įpareigtos įgyvendinti Komiteto nuomonėje pareikštų pasiūlymų.

Regionų komitetas

Regionų komitetas buvo įkurtas 1993 m., vadovaujantis Europos Sąjungos sutartimi, kadangi Europos Bendrija darėsi vis labiau centralizuota. Tai yra patariamoji institucija, sudaryta iš Europos regionų ir vietos valdžios atstovų. Šis komitetas regionų ir vietos administracinių institucijų atstovams suteikia galimybę išsakyti savo nuomonę Europos Sąjungos politikos klausimais. Be to, Regionų komitetas padeda Europos Sąjungai sklandžiai funkcionuoti ir užtikrinti subsidarumo principą, kuriuo vadovaudamasi ES neturi kištis, nebent veiksmai Bendrijos lygiu būtų veiksmingesni negu veiksmai nacionaliniu, regiono ar vietos lygiu.

⁸⁷ Mayne S., Malyon S. *Employment Law in Europe*. London Dublin Edingurg: Butterworths, 2001. P. 126

⁸⁸ Europos Bendrijos steigimo sutartis (suvestinė redakcija) // Official Journal C 325 of 24 December 2002

⁸⁹ Peterson J. *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 330.

Komitetas stebi, kaip laikomasi šio principo, ir padeda veiksmingai įgyvendinti Bendrijos numatytas priemones, kartu gindamas ir regionų prerogatyvas jiems rūpimose srityse.⁹⁰

Regionų komiteto uždavinys – reikšti vietos ir regionų valdžios institucijų požiūrį į ES teisės aktus. Tai daroma skelbiant nuomones apie Komisijos siūlomus teisės aktus. Su Komitetu privaloma konsultuotis prieš priimant ES sprendimus regioninės politikos, aplinkos, švietimo ir transporto srityse – tose, kurios susijusios su vietos ir regionų valdžios institucijomis.⁹¹

Kalbant apie Regionų komiteto veiklą užimtumo srityje reiktų paminėti, kad Regionų komiteto funkcijos užimtumo politikos srityje priėmus Amsterdamo sutartį buvo praplėstos. Sutartyje buvo numatyta, kad Komitetas teikia konsultacijas Europos Tarybai, kuri kasmet parengia gaires, į kurias valstybės narės atsižvelgia vykdydamos savo užimtumo politiką. Europos Taryba taip pat turi konsultuotis su Regionų komitetu dėl skatinamųjų priemonių valstybių narių bendradarbiavimui ir jų veiklai užimtumo srityje paremti. Be to, nuo Amsterdamo sutarties įsigaliojimo Regionų komitetas turi autonominę organizacinę struktūrą ir laikosi savo procedūrų, todėl jam nebereikia prašyti Europos Tarybos pritarimo, kaip tai buvo numatyta anksčiau.⁹² Europos Komisija ir Europos Taryba privalo pasiteirauti Regionų komiteto nuomonės, kai priima sprendimus, susijusius su vietos ir regionų administracinėmis institucijomis, jeigu svarsto klausimus, susijusius su užimtumo politika.

Taigi Regionų komitetas suteikia galimybę regionų ir vietos administracinių institucijų atstovams išsakyti savo nuomonę ES užimtumo politikos klausimais, į kurią turi atsižvelgti Europos Parlamentas, Europos Komisija ir Taryba, priimdamos sprendimus. Galima sakyti, kad Komitetas atlieka papildomos struktūros vaidmenį sprendimų priėmimo procese.

2.3. Specializuotų Europos Sąjungos institucijų kompetencija užimtumo srityje

Užimtumo komitetas

1997 m. pasirašytoje Amsterdamo sutartyje valstybių narių užimtumo ir darbo rinkos politikos derinimui buvo numatyta įsteigti Užimtumo komitetą, turintį patariamąjį statusą. Sutartyje taip pat buvo numatyti pagrindiniai Komiteto uždaviniai:

- stebėti užimtumo padėtį bei užimtumo politikos kryptis valstybėse narėse ir visoje Bendrijoje;

⁹⁰ Craig P. P. EU law: text, cases and materials. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 105.

⁹¹ Peterson J. The Institutions of the European Union. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 337.

⁹² Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997

- Europos Komisijos ir Europos Tarybos prašymu arba savo iniciatyva formuluoti nuomones ir padėti Europos Tarybai rengti užimtumo politikos gaires, į kurias valstybės narės turi atsižvelgti vykdydamos savo užimtumo politiką.⁹³

Užimtumo komitetas buvo įsteigtas Europos Tarybos 2000 m. sausio 24 d. sprendimu Nr. 2000/98/EC dėl Užimtumo komiteto įsteigimo. Šiuo sprendimu buvo panaikintas Užimtumo ir darbo rinkos komitetas, kuris taip pat buvo įsteigtas Europos Tarybos 1997 m. sprendimu Nr. 97/16/EC.⁹⁴

Be Amsterdamo sutartyje numatytos Užimtumo komiteto kompetencijos, Tarybos sprendime Nr. 2000/98/EC dėl Užimtumo komiteto įsteigimo, yra reglamentuota daugiau šio komiteto funkcijų:

- prisidėti prie aukšto užimtumo rodiklio formuluojant ir įgyvendinant Bendrijos politiką ir veiklą užimtumo srityje;
- prisidėti prie Pagrindinių ekonomikos gairių įgyvendinimo, tam kad būtų užtikrintas minėtų gairių ir Užimtumo gairių suderinamumas, taip pat prisidėti prie sinergijos tarp Europos užimtumo strategijos, makroekonominės politikos koordinavimo ir ekonominių reformų;
- dalyvauti makroekonominiame dialoge Bendrijos lygiu;
- skatinti informacijos ir patirties keitimąsi tarp valstybių narių ir Komisijos.⁹⁵

Minėtame sprendime taip pat numatyta, kad vykdydamas savo įgaliojimus komitetas tariasi su administracija ir darbuotojais, todėl palaiko ryšį su socialiniais partneriais, atstovaujamaiais Nuolatiniam užimtumo komitete. Užimtumo komitetas bendradarbiauja su kitais organais ir komitetais, veikiančiais ekonominės politikos srityje.⁹⁶

Užimtumo komitetas vaidina svarbų vaidmenį Europos užimtumo strategijos vystymo ir įgyvendinimo procese skatindamas bendradarbiavimą tarp valstybių narių užimtumo ir darbo rinkos politikos srityse. Pagrindiniai komiteto išipareigojimai yra susiję su Komisijos veikla, susijusia su Europos užimtumo strategija ir jos instrumentais – Užimtumo gairėmis, Bendra užimtumo ataskaita ir rekomendacijoms, įgyvendinant nacionalinę užimtumo politiką. Be abejo, Užimtumo komiteto veikla turi įtakos ir Lietuvos užimtumo politikai, kadangi komitetas padeda suformuluoti užimtumo politikos gaires, kuriomis turi vadovautis visos valstybės narės.

⁹³ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997

⁹⁴ Blanpain R. European Labour Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 85.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Europos Tarybos 2000 m. sausio 24 d. sprendimas dėl Užimtumo komiteto įsteigimo (2000/98/EC) // http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/emco/themes_emco_2000_founding_council_decision_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-18.

Nuolatinis užimtumo komitetas

Nuolatinis užimtumo komitetas buvo įsteigtas Tarybos 1970 m. gruodžio 24 d. sprendimu Nr. 70/532/EEC. Jo veikla turėjo būti nukreipta nuolatinio dialogo, suderinamumo ir konsultacijų tarp Tarybos, Komisijos ir socialinių partnerių sukūrimui tam, kad būtų galima palengvinti užimtumo ir darbo rinkos politikos koordinavimą valstybėse narėse. Praktiškai buvo daug diskutuojama, tačiau iš tikrųjų nebuvo keičiamasi nuomonėmis ir nebuvo priimta bendrų sprendimų. Be to, Bendrijos užimtumo politika vystėsi ir buvo būtina daryti institucinius pakeitimus.⁹⁷

1999 m. Nuolatinis užimtumo komitetas buvo reorganizuotas Tarybai priėmus sprendimą Nr. 1999/207/EC dėl Nuolatinio užimtumo komiteto reformos ir sprendimo Nr. 70/532/EEC panaikinimo. Šiuo sprendimu komitetui buvo suteikta didesnė kompetencija tam, kad socialiniai partneriai būtų įtraukti į visas suderintos užimtumo strategijos stadijas ir prisidėtų prie Užimtumo gairių įgyvendinimo. Socialiniai partneriai prisideda prie koordinuotos užimtumo strategijos ne tik Užimtumo gairių lygmenyje, bet ir nustatant jų suderinamumą su Bendromis ekonominės politikos gairėmis. Komiteto darbe dalyvauja Komisijos, Tarybos ir socialinių partnerių atstovai. Sprendime nustatyta, kad socialinių partnerių skaičius neviršys 20 narių, padalintų į dvi lygias delegacijas tam, kad būtų atstovaujama visoms ekonomikos sritims.⁹⁸

Galima teigti, kad Nuolatinio užimtumo komiteto funkcijų svarba užimtumui yra tame, kad jis padeda derinti užimtumo ir ekonominę politiką. Be to, komitete dalyvauja ir socialiniai partneriai, į kurių nuomonę taip pat turi būti atsižvelgiama. Socialinių partnerių dalyvavimas Nuolatiniam užimtumo komitete padidina šio Komiteto kompetencijos reikšmę įgyvendinant užimtumo politiką.

Europos užimtumo observatorija

1982 m. Europos Komisija ir valstybės narės nusprendė įkurti Bendrą užimtumo politikos Europoje informacinę sistemą. Tam tikslui 1989 m. Europos Taryba, Europos Komisija ir valstybės narės įkūrė Europos užimtumo observatoriją.

Europos užimtumo observatorija prisideda prie Europos užimtumo strategijos vystymo ir įgyvendinimo per informacijos teikimą, lyginamuosius tyrimus bei užimtumo politikos ir darbo rinkos tendencijų įvertinimą valstybėse, kurias apima observatorijos kompetencija. Europos užimtumo observatorija veikia visose 25 Europos Sąjungos valstybėse narėse, taip pat Islandijoje, Norvegijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje ir Turkijoje. Norėdama užtikrinti kuo

⁹⁷ Blanpain R. *European Labour Law*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 87

⁹⁸ Tarybos sprendimas dėl Nuolatinio užimtumo komiteto reformos ir sprendimo Nr. 70/532/EEC panaikinimo (1999/207/EC) // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Decision&an_doc=1999&nu_doc=207; prisijungimo laikas: 2006-10-18.

tikslesnės bei naujesnės informacijos gavimą, Europos užimtumo observatorija informacijos pasikeitimui naudojami naujausiomis technologijomis ir elektroninėmis informacijos perdavimo priemonėmis.⁹⁹

Europos užimtumo observatoriją sudaro Pagrindinė grupė bei Europos užimtumo observatorijos tinklai, kuriais informacija yra perduodama. Pagrindinės grupės užduotis yra pasiekti aukščiausią integracijos lygį ir observatorijos darbo matomumą. Pagrindinė grupė koordinuoja observatorijos tinklų veiklą, palaiko ryšį su Europos Komisija, teikia ekspertų konsultacijas Komisijai, taip pat publikuoja straipsnius.¹⁰⁰

Europos užimtumo observatorija prisideda prie ES užimtumo politikos per informacijos užimtumo srityje teikimą ir pasikeitimą su valstybėmis narėmis bei kitomis valstybėmis, kuriose ji veikia. Toks pasikeitimas informacija leidžia šalims pasidalinti sukaupta patirtimi, o tai, be abejo, turi nemažą reikšmę užimtumo skatinimui ir nedarbo mažinimui. Lietuva, kaip ir kitos valstybės narės, gali naudotis Europos užimtumo observatorijos paslaugomis ir taip greitai gauti svarbią informaciją, susijusią su užimtumo ir darbo rinkos politika bei šią informaciją panaudoti praktiškai.

⁹⁹ Europos užimtumo observatorija // <http://www.eu-employment-observatory.net/index.aspx>; prisijungimo laikas: 2006-10-19.

¹⁰⁰ Ten pat.

3. LIETUVOS RESPUBLIKOS INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE

Lietuvos Respublikoje, kaip ir kitose valstybėse, užimtumo politikos formavimo ir įgyvendinimo tvarka yra paremta atitinkama teisine baze bei institucine sąranga. Kaip ir buvo minėta anksčiau, yra priimti ir tobulinami teisės aktai, reglamentuojantys darbo santykius, saugą ir sveikatą darbe, socialinių garantijų ir aktyvių darbo rinkos politikos priemonių teikimą asmenims, kurie neteko darbo, taip pat profesinį švietimą ir mokymą.¹⁰¹

Lietuvoje veikia eilė institucijų, kurios įgyvendina užimtumo politiką, tačiau neįmanoma ir netikslinga aptarti visų Lietuvos Respublikos valdymo organų kompetencijos užimtumo srityje, todėl magistro baigiamajame darbe aptariamos tik tų institucijų, kurios daro didžiausią poveikį Lietuvos užimtumo ir darbo rinkos politikai, kompetencija. Tarp pagrindinių ir didžiausią įtaką Lietuvos užimtumui ir nedarbiui Lietuvoje darančių institucijų reiktų pažymėti Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Lietuvos darbo biržą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei teritorines darbo biržas ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei teritorines darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybas. Magistro baigiamajame darbe taip pat aptariamos tokių institucijų kaip Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos, taip pat Lietuvos profesinio mokymo tarybos funkcijos ir įtaka Lietuvos užimtumui.

Lietuvos Respublikos institucijos, veikiančios užimtumo srityje, baigiamajame darbe yra sąlyginai skirstomos į grupes pagal jų įtaką Lietuvos užimtumo politikai:

- pagrindinės, t. y. svarbiausios valstybės valdžios institucijos, formuojančios šalies politiką;
- specializuotos, t. y. tokios institucijos, kurios didžiausią dalį joms priskirtos kompetencijos įgyvendina užimtumo srityje;
- patariamąsios, t. y. tokios institucijos, kurių priimti sprendimai ar pasiūlymai užimtumo srityje yra rekomendacinio pobūdžio.

Pažymėtina, kad tarp užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų Lietuvoje Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme yra paminėtos ir savivaldybių institucijos bei įstaigos.¹⁰² Be abejo, šios institucijos taip pat turi tam tikrą įtaką užimtumo politikai, tačiau šias funkcijas jos įgyvendina kartu su kitomis institucijomis, todėl atskirai savivaldybių institucijų ir įstaigų funkcijos baigiamajame darbe nebus aptariamoms.

¹⁰¹ Kinderis R. Lietuvos darbo išteklių tyrimas. Klaipėdos verslo ir technologijų kolegija. 2004. P. 56

¹⁰² Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

3.1. Pagrindinių Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje

Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Lietuvos Respublikos Vyriausybės vaidmuo užimtumo politikoje pirmiausia pasireiškia per jos, kaip vykdomosios valdžios, funkcijas. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įvardinta Vyriausybės kompetencija - vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus; koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą; rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų projektus ir kt.¹⁰³ Be abejo, minėtas funkcijas Vyriausybė įgyvendina ir užimtumo srityje.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme, priimtame 2006 m. birželio 15 d., Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra įvardinta kaip viena iš užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų. Konstitucijoje reglamentuota Vyriausybės kompetencija užimtumo rėmimo politikoje šiame įstatyme yra apibrėžta tiksliau. Užimtumo rėmimo įstatymo 6 str. nustatytos pagrindinės Vyriausybės funkcijos užimtumo politikos įgyvendinimo procese, t. y. Vyriausybė teikia Seimui užimtumo rėmimo politikos įgyvendinimą reglamentuojančių įstatymų projektus; tvirtina valstybės programas užimtumui remti ir priima nutarimus, būtinus užimtumo rėmimui užtikrinti; koordinuoja ministerijų bei kitų valstybės institucijų ir įstaigų veiklą užimtumui remti.¹⁰⁴

Užimtumo politikos svarbą Lietuvos Respublikos Vyriausybės veikloje pabrėžia ir tai, kad Vyriausybės 2006-2008 metų programoje užimtumo didinimas yra įvardintas kaip vienas iš Vyriausybės veiklos prioritetų. Šioje programoje Vyriausybė taip pat išsipareigojo įgyvendinti aktyvią užimtumo plėtros politiką, kad kiekvienas norintis ir galintis dirbti žmogus rastų savęs vertą darbą.¹⁰⁵

2001 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Užimtumo didinimo 2001-2004 metų programą, kuri yra pagrindinis strateginis užimtumo dokumentas. Svarbiausias Lietuvos Respublikos Vyriausybės užimtumo politikos tikslų, suderintų su Europos užimtumo strategijos nuostatomis, įgyvendinimo įrankis yra 2005 metų lapkričio 22 d. patvirtinta Lietuvos Respublikos Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa. Šioje programoje Vyriausybė išsipareigojo 2005–2008 metais vykdyti užimtumo politiką, atsižvelgdama į Europos Bendrijos Steigimo sutarties 125 straipsnio nuostatas, pagal kurias valstybės narės veikia siekdamos plėtoti suderintą užimtumo strategiją, siekiant Steigimo

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73–2762

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-04.

sutartyje numatytų tikslų, ir laikydamosi 2005 m. kovo 22–23 d. priimtų Europos Vadovų Tarybos išvadų. Kaip pagrindinis užimtumo politikos tikslas šioje programoje yra įvardinamas kokybiško ir socialiai saugaus užimtumo užtikrinimas.¹⁰⁶ Vyriausybė taip pat įsipareigojo laikytis 2005 m. liepos 12 d. Tarybos sprendimu 2005/600/EB patvirtintų valstybių narių užimtumo politikos gairių.¹⁰⁷ Reiktų pažymėti, kad 2006 m. liepos 18 d. Taryba priėmė naują sprendimą dėl užimtumo politikos gairių, į kurias Vyriausybė taip pat privalo atsižvelgti įgyvendindama užimtumo politiką.¹⁰⁸

Apibendrinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės kompetenciją užimtumo politikos srityje galima teigti, kad Vyriausybė, kaip vykdomosios valdžios institucija, atlieka gana svarbų vaidmenį šioje srityje, kadangi remiantis jos patvirtintomis užimtumo programomis yra skatinamas ir didinamas užimtumas šalyje, ji koordinuoja kitas šalies institucijas, kurios taip pat įgyvendina užimtumo politiką. Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra pagrindinė institucija, formuojanti ir įgyvendinti užimtumo politiką, ji atsakinga už įsipareigojimų Europos Sąjungai užimtumo srityje įgyvendinimą.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Galima teigti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė užimtumo politikoje dalyvauja per Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją. Taigi Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra svarbiausia nacionalinio lygmens institucija, užsiimanti užimtumo politikos klausimais.¹⁰⁹

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 7 str. yra reglamentuotos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos funkcijos užimtumo politikoje. Taigi ministerijos kompetencija užimtumo srityje yra tokia:

- pasiūlymų teikimas Vyriausybei užimtumo rėmimo politikos įgyvendinimo klausimais;
- užimtumo rėmimo politikos įgyvendinimo koordinavimas, analizė ir vertinimas pagal Europos Sąjungos užimtumo strategiją;
- užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo organizavimas ir finansavimas.¹¹⁰

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatuose yra įvardintos ir kitos ministerijos funkcijos. Užimtumo politikoje ministerijos kompetencija taip pat apima:

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2005 m. lapkričio 22 d. Nr. 1270 “Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos” // Valstybės žinios. 2005, NR. 139-5019

¹⁰⁷ Tarybos sprendimas 2005 m. liepos 12 d. dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių (2005/600/EB) // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=50044&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-10-19.

¹⁰⁸ Tarybos sprendimas 2006 m. liepos 18 d. dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių (2006/544/EB) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:215:0026:01:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2006-10-19.

¹⁰⁹ Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 51.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73–2762

- įvairių programų bei užimtumo projektų rengimą, įgyvendinimą ir kontrolę;
- užimtumo politiką įgyvendinančių įstaigų steigimą ir jų veiklos koordinavimą;
- Užimtumo fondo lėšų koordinavimą, viešą skelbimą, kaip jos naudojamos;
- atviro koordinavimo metodo taikymą užimtumo politikos srityje;
- profesinio mokymo politikos įgyvendinimą darbo rinkoje;
- visuomenės informavimą apie tai, kaip įgyvendinama užimtumo politika ir kt.¹¹¹

Kaip ir buvo minėta kalbant apie Europos Sąjungos institucijas, valstybės narės turi vadovautis Europos Tarybos parengtomis užimtumo politikos gairėmis. Europos Bendrijos steigimo sutarties 128 str. 3 d. nustatyta, kad kiekviena valstybė narė turi pateikti Tarybai ir Komisijai pranešimą apie svarbiausias priemones, kurių ėmėsi įgyvendindama užimtumo politiką pagal užimtumo politikos gaires.¹¹² Lietuvoje už pranešimų apie užimtumo politikos gairėse nustatytų priemonių įgyvendinimą yra atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Ji taip pat prižiūri, kaip šios gairės bei Tarybos rekomendacijos yra įgyvendinamos Lietuvoje. Galima sakyti, kad Europos Sąjungos institucijos didžiausią įtaką Lietuvos užimtumo politikai ir daro per šias gaires.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos struktūroje yra specialios tarnybos, tiriančios, reguliuojančios gyventojų užimtumą, vadovaujančios darbo biržoms, organizuojančios žmonių kvalifikacijos kėlimą, mokymą ir kt.¹¹³ Toliau darbe bus aptariamos minėtų institucijų funkcijos užimtumo srityje.

3.2. Specializuotų Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje

Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei teritorinės darbo biržos

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. įtvirtina kiekvieno asmens teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą, turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.¹¹⁴ Reiktų pritarti prof. dr. G. Dambrauskienės nuomonei, kad piliečiai savo teisę į darbą realizuoja dviem būdais:

- 1) darbo sutartį sudarydami savarankiškai, be kieno nors pagalbos ir tarpininkavimo;

¹¹¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. A1-123 Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 82-3759

¹¹² Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir sutartis dėl Konstitucijos Europai. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 107.

¹¹³ Martinkus M., Sakalas A., Savanevičienė A. Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija, 2003. P. 20

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014

2) darbo sutartį sudarydami tarpininkaujant tam tikroms valstybinėms ar nevalstybinėms institucijoms.¹¹⁵

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 86 str. taip pat įtvirtinta panaši nuostata, kad asmenys teisę į darbą įgyvendina tiesiogiai sudarydami darbo sutartis su darbdaviais arba tarpininkaujant įdarbinimo tarnyboms. Įdarbinimas Darbo kodekse apibrėžiamas kaip sistema teisinių, ekonominių, socialinių ir organizacinių priemonių, kurias teikia valstybės, savivaldybės ar kitos įmonės, įstaigos, organizacijos, padedančios sudaryti darbo sutartį.¹¹⁶ Šiame straipsnyje išvardinti įdarbinimo veiksniai yra glaudžiai susiję ir skirti tam tikram tikslui – teikti pagalbą greičiau, tinkamiau įsidarbinti sudarant darbo sutartį. Taigi įdarbinimo institutą sudaro visuma priemonių, kurias teikia valstybės, savivaldybių, kitos įmonės, įstaigos ir organizacijos, padedančios įvairių kategorijų asmenims greitai ir tinkamomis darbo sąlygomis įsidarbinti.¹¹⁷

Europos socialinės chartijos (pataisytos) II dalies 1 str. 3 d. nustatyta, kad siekdamas užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į darbą, šalys įsipareigoja sukurti tarnybas, teikiančias visiems darbuotojams nemokamas paslaugas įdarbinimo reikalais, arba palaikyti jų veiklą.¹¹⁸ Lietuva yra ratifikavusi šią chartiją, todėl yra įpareigota laikytis minėtų nuostatų. Kalbant apie įdarbinimo tarnybas taip pat svarbu paminėti ir TDO konvenciją Nr. 88 „Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo“, kurią Lietuvos Respublika taip pat yra ratifikavusi. Šioje konvencijoje reikalaujama, kad valstybė sukurtų valstybinę užimtumo tarnybą, teikiančią įdarbinimo paslaugas nemokamai.¹¹⁹ Šioje, kaip ir kitose TDO konvencijose, reikalaujama, kad kiekviena valstybė vykdytų aktyvią politiką, siekdama skatinti produktyvų ir laisvai pasirenkamą darbą. Be to, valstybė turi imtis efektyvių veiksmų ir priemonių nedarbui koordinuoti ir efektyviai įdarbinimo politikos sistemai sukurti.¹²⁰

Galima teigti, kad remiantis visais minėtais tarptautiniais ir Lietuvos Respublikos teisės aktais pagalbos teikimui įsidarbinant Lietuvoje yra įkurta įdarbinimo tarpininkavimo sistema, turinti specialius įgaliojimus šioje srityje. Norėtusi pritarti V. Tiažkijaus nuomonei, kad veiksminga valstybinė įdarbinimo tarnyba yra svarbi užimtumo politikos priemonė pereinamuoju laikotarpiu. Ši tarnyba vaidina reikšmingą vaidmenį, padėdama žmonėms prisitaikyti prie pasikeitusių ekonominių ir socialinių aplinkybių skatindama mobilumą ir lankstumą, taip pat

¹¹⁵ Dambrauskienė G. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. komentaras // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, I Dalis. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2000. P. 425

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569

¹¹⁷ Bužinskas G., Dambrauskienė G., Nekrašas V. ir kt. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2003. T2. P. 13

¹¹⁸ Europos Socialinė Chartija (pataisyta) // Valstybės žinios. 2001, Nr. 49-1704

¹¹⁹ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 88 „Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo“ // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 28-672

¹²⁰ Dambrauskienė G. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. komentaras // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, I Dalis. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2000. P. 433

įgyjant kvalifikaciją, sugebėjimus, reikalingus naujam besiplėtojančiam ūkiui.¹²¹ Tačiau, autorės nuomone, valstybinės įdarbinimo tarnybos vaidmuo įgyvendinant užimtumo ir darbo rinkos politiką yra ne ką mažesnis ir esant stabiliai ekonominei, socialinei ir politinei situacijai šalyje, kadangi ši tarnyba reikšmingai prisideda prie nedarbo mažinimo bet kuriuo valstybės egzistavimo laikotarpiu.

2 lentelė. Pagrindinės Lietuvos darbo biržos funkcijos

Lietuvos darbo biržos funkcijos	
Užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimas	• bendrųjų užimtumo rėmimo paslaugų teikimas
	• aktyvių darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimas
	• užimtumo rėmimo programų įgyvendinimas
Darbo rinkos stebėseną	• ieškančių darbo asmenų registravimas ir apskaita
	• laisvų darbo vietų registravimas
	• padėties darbo rinkoje vertinimas ir jos pokyčių prognozavimas
	• užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas
Funkcijos, susijusios su teritorinėmis darbo biržomis	• teritorinių darbo biržų steigimas, likvidavimas ar reorganizavimas
	• koordinavimas, kontrolė ir metodiškas vadovavimas teritorinių darbo biržų veiklai
Valstybės pagalbos socialinėms įmonėms teikimas	
Profesinės reabilitacijos paslaugų organizavimas ir koordinavimas	
Padėties darbo rinkoje vertinimas, priemonių darbo rinkos problemoms spręsti svarstymas	

Lietuvoje valstybinę įdarbinimo tarpininkavimo tarnybą – Lietuvos darbo biržą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Lietuvos darbo birža), 1990 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 394 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ministerijos įsteigimo bei gyventojų užimtumą reguliuojančių normatyvinių aktų tvirtinimo“ įsteigė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.¹²² 2006 m. lapkričio 13 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-306 buvo patvirtinti nauji Lietuvos darbo biržos nuostatai, kurie pakeitė 2003 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. A1-123 patvirtintus nuostatus.¹²³ Reiktų pažymėti, kad naujuosiuose nuostatuose Lietuvos darbo biržos kompetencija yra labiau išplėsta bei tiksliau apibrėžta. Taigi Lietuvos

¹²¹ Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P. 318

¹²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 394 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ministerijos įsteigimo bei gyventojų užimtumą reguliuojančių normatyvinių aktų tvirtinimo“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991, Nr. 3-89

¹²³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. A1-123 Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 82-3759

darbo birža veikia vadovaudamasi minėtais nuostatais, Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymu bei kitais teisės aktais.

Lietuvos darbo biržos struktūrą sudaro Lietuvos darbo birža prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Lietuvos darbo birža) bei teritorinės darbo biržos.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 8 str. 3 d. yra reglamentuotos pagrindinės Lietuvos darbo biržos funkcijos įgyvendinant užimtumo politiką. Taigi Lietuvos darbo birža yra pagrindinė institucija, įgyvendinanti užimtumo rėmimo priemones, kurios apima bendrąsias užimtumo rėmimo paslaugas, aktyvias darbo rinkos politikos priemones bei užimtumo rėmimo programas. Kita svarbi Lietuvos darbo biržos funkcija yra darbo rinkos stebėseną, kurią sudaro laisvų darbo vietų registravimas, asmenų, kurie ieško darbo, registravimas ir apskaita, padėties darbo rinkoje vertinimas ir pokyčių prognozavimas bei užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas. Lietuvos darbo birža vertina padėtį darbo rinkoje bei svarsto, kokiomis priemonėmis galima būtų minėtas problemas išspręsti. Šią funkciją Darbo birža įgyvendina kartu su socialiniais partneriais bei kitomis valstybės institucijomis – Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba bei savivaldybių institucijomis. Lietuvos darbo biržos kompetencija taip pat apima valstybės pagalbos socialinėms įmonėms teikimą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo organizavimą bei koordinavimą. Svarbu paminėti tai, kad Lietuvos darbo birža steigia, likviduoja ir reorganizuoja teritorines darbo biržas, koordinuoja, kontroliuoja ir vadovauja teritorinių darbo biržų veiklai.¹²⁴

Lietuvos darbo biržos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatuose minėtos funkcijos yra labiau detalizuotos. Be to, reiktų pažymėti, kad Darbo biržos nuostatuose yra išvardinta ir daugiau šios institucijos funkcijų:

- paslaugų bei paramos darbdaviams, siekiantiems apsirūpinti tinkamais darbuotojais, teikimas;
- užimtumo rėmimo programų rengimo inicijavimas ir dalyvavimas jas rengiant bei programose numatytų Lietuvos darbo biržai priemonių įgyvendinimo organizavimas;
- Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos veiklos užtikrinimas;
- nedarbo prevencijos programų grupės darbuotojų atleidimo pasekmėms švelninti rengimas ir įgyvendinimas;
- įstatymų bei kitų teisės aktų nustatytas piniginių išmokų skyrimas ir mokėjimas bedarbiams bei kitiems asmenims;

¹²⁴ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

- visuomenės informavimas apie darbo rinkos politikos priemonių vykdymą bei pagal kompetenciją moterų ir vyrų lygių galimybių darbo rinkoje politikos priemonių vykdymą;
- disponavimas iš Užimtumo fondo ir kitų šaltinių gautomis lėšomis, jų skirstymas teritorinėms darbo biržoms, panaudojimo kontrolės vykdymas ir finansinių ataskaitų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai teikimas;
- padėties darbo rinkoje vertinimo ataskaitų (metinių, pusmetinių, ketvirtinių) bei darbo rinkos prognozių rengimas ir jų skelbimas viešai;
- tarpininkavimo įdarbinant licencijuojamos veiklos sąlygų priežiūros atlikimas teisės aktų nustatyta tvarka;
- bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių įdarbinimo tarpininkavimo tarnybomis bei kitomis institucijomis ir organizacijomis darbo rinkos politikos įgyvendinimo srityje, teritorinėms darbo biržoms geriausios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo praktikos kaupimas, apibendrinimas ir sklaidymas;
- tarptautinių projektų užimtumo didinimo ir geriausios praktikos diegimo srityje rengimas ir įgyvendinimas;
- teritorinių darbo biržų veiklos efektyvumo, skaidrumo ir atskaitingumo užtikrinimas;
- labiau prieinamos klientams Lietuvos darbo biržos informacinės sistemos ir jos plėtros strategijos numatymas;
- gyventojų pareiškimų, skundų bei pasiūlymų nagrinėjimas ir reikiamų priemonių jiems spręsti ėmimasis.¹²⁵

Reiktų pastebėti, kad naujuosiuose Lietuvos darbo biržos nuostatuose yra įtvirtinta dalis darbo biržos funkcijų, kurios šiai institucijai nebuvo priskirtos anksčiau. Dauguma šių funkcijų yra susijusios su Lietuvos naryste Europos Sąjungoje ir iš jos kylančiais naujais išsipareigojimais ne tik visai Lietuvos valstybei, bet ir atskiroms jos institucijoms. Taigi Lietuvos darbo biržai šioje srityje yra priskirtos tokios funkcijos:

- dalyvavimas Europos Sąjungos struktūrinės paramos programavimo ir planavimo procese, projektų paramai iš ES gauti rengimas ir jų įgyvendinimas;
- suinteresuotų asmenų konsultavimas apie ES struktūrinės paramos galimybes;
- darbuotojų migrantų socialinės apsaugos nuostatų įgyvendinimo užtikrinimas, Europos Sąjungos reglamentų ir kitų teisės aktų, susijusių su darbo migracija ir socialinės

¹²⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymas Nr. A1-306 Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 125-4774

apsaugos sistemų koordinavimu, taikymo užtikrinimas pagal Darbo biržai priskirtą kompetenciją;

- Lietuvos Respublikos pozicijos Europos Sąjungos institucijose nagrinėjamaiais klausimais rengimas ir derinimas; atstovavimas Lietuvai, dalyvaujant Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos darbo grupių bei komitetų posėdžiuose ir pristatant Lietuvos Respublikos poziciją nagrinėjamaiais klausimais, statistinės informacijos kaupimas ir apdorojimas pagal Lietuvos darbo biržai priskirtą kompetenciją;
- geriausios Europos Sąjungos reglamentų ir kitų teisės aktų, susijusių su socialinės apsaugos sistemų koordinavimu, įgyvendinimo patirties apibendrinimas ir skleidimas teritorinėms darbo biržoms;
- visapusiško ir objektyvaus visuomenės informavimo laisvo darbuotojų judėjimo klausimais ir Europos užimtumo tarnybų (EURES) tinklo veiklos užtikrinimas, taip pat prisidėjimas prie nelegalaus darbo užsienyje prevencijos.¹²⁶

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 20 str. 1 d. nustatyta, kad nedarbo draudimo išmokas skiria ir išmoka Lietuvos darbo birža per teritorines darbo biržas.¹²⁷ Taigi Lietuvos darbo biržai yra priskirta ir nedarbo draudimo išmokų skyrimo bei mokėjimo funkcija.

Kaip ir buvo minėta anksčiau, Lietuvoje šalia Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veikia ir teritorinės darbo biržos, kurias steigia, jų veiklą koordinuoja ir kontroliuoja Lietuvos darbo birža. Kiekvienas šalies regionas turi savų, tik jam būdingų įdarbinimo problemų, todėl atskirose teritorinėse darbo biržose yra išskiriami skirtingi prioritetingi veiksmai siekiant atskiras bedarbių grupes integruoti į darbo rinką, taikyti naujas darbo formas su darbdaviais.¹²⁸ Šiuo metu Lietuvoje veikia 46 teritorinės darbo biržos.

Galima teigti, kad Lietuvos darbo birža nemažą dalį kompetencijos užimtumo srityje įgyvendina per teritorines darbo biržas. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 8 str. 4 d. nustatyta, kad teritorinė darbo birža aptarnauja jai priskirtose savivaldybių teritorijose gyvenančius ir ieškančius darbo asmenis, įmones, įstaigas bei organizacijas. Dalis teritorinių darbo biržų funkcijų sutampa su Lietuvos darbo biržos funkcijomis, t. y. užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimas, darbo rinkos stebėsenos vykdymas, padėties darbo rinkoje vertinimas, priemonių darbo rinkos problemoms spręsti svarstymas, pagalbos socialinėms įmonėms teikimas, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo organizavimas ir koordinavimas.¹²⁹ Be abejo,

¹²⁶ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymas Nr. A1-306 Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 125-4774

¹²⁷ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26

¹²⁸ Martinkus B. Darbo ištekliai ir jų naudojimas. Kaunas: Technologija, 1998. P. 117

¹²⁹ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73–2762

teritorinės darbo biržos minėtas funkcijas įgyvendina joms priskirtose savivaldybėse, t. y. tam tikroje valstybės teritorijoje.

Kalbant apie Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme įtvirtintas Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų funkcijas, reiktų pažymėti, kad dauguma jų yra įgyvendinamos teritorinių darbo biržų. Vykdydamos darbo rinkos stebėsenos funkciją, teritorinės darbo biržos registruoja ieškančius darbo asmenis ir vykdo registracijos apskaitą, registruoja laisvas darbo vietas ir skelbia jas viešai. Užimtumo rėmimo bendrąsias paslaugas – informavimą, konsultavimą ir tarpininkavimą įdarbinant, teikia teritorinės darbo biržos kartu su teritorinėmis mokymo ir konsultavimo tarnybomis bei kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis, tuo tarpu užimtumo rėmimo individualios veiklos planavimą atlieka tik teritorinės darbo biržos. Teritorinės darbo biržos taip pat įgyvendina aktyvias darbo rinkos politikos priemones sudarydamos su juridiniais ir fiziniais asmenimis šių priemonių įgyvendinimo sutartis. Kartu su savivaldybių institucijomis teritorinės darbo biržos organizuoja viešuosius darbus, teikia informaciją apie verslo pradžios sąlygas, jo vystymą ieškantiems darbo asmenims, siekiantiems savarankiško užimtumo.¹³⁰

2005 m. buvo patvirtintas Lietuvos darbo biržos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas, kurį rengiant buvo remiamasi Lisabonos, Europos užimtumo strategijomis, Bendroju programavimo dokumentu ir jo gairėmis bei kitais teisės aktais. Šiame veiklos plane yra numatyti Lietuvos darbo biržos veiklos tikslai 2006-2008 m. laikotarpiu:

- efektyvesnio darbo paklausos ir pasiūlos suderinamumo siekimas didinant darbo ieškančių asmenų aktyvumą bei mažinant nedarbo regioninius skirtumus;
- labiausiai socialiai pažeidžiamų asmenų socialinės atskirties mažinimas;
- nuoseklus lygių galimybių darbo rinkoje politikos įgyvendinimas didinant ieškančių darbo asmenų užimtumo galimybes;
- darbo biržos veiklos modernizavimas užtikrinant teikiamų paslaugų ieškantiems darbo asmenims ir darbdaviams plėtrą ir aukštą kokybę.¹³¹

Galima teigti, kad Lietuvos darbo biržos veikla ateinančiais metais yra nukreipta į bendrą Europos Sąjungos užimtumo politikos tikslų įgyvendinimą, kadangi ES užimtumo politika yra orientuota į labiausiai socialiai pažeidžiamų bedarbių grupių problemų sprendimą, užimtumo tarnybų paslaugų kokybės prieinamumo didinimą bei glaudesnio bendradarbiavimo su

¹³⁰ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

¹³¹ Lietuvos darbo biržos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

darbdaviais ir socialiais partneriais plėtrą. Taigi Lietuvos darbo biržos veikla bus orientuota į opiausių darbo rinkos problemų sprendimą.¹³²

Apibendrinant darytina išvada, kad Lietuvos darbo birža ir teritorinės darbo biržos atlieka reikšmingą vaidmenį nedarbo mažinimui ir užimtumo didinimui Lietuvoje. Lietuvos darbo birža, įgyvendindama valstybines užimtumo garantijas darbo rinkoje, padeda ieškantiems darbo žmonėms įsidarbinti, aprūpina darbdavius reikiama kvalifikuota darbo jėga, įtraukia registruotus darbo biržoje asmenis į gyventojų užimtumo programas, moka bedarbiams nedarbo draudimo išmokas. Be to, Lietuvos darbo birža reikšmingai prisideda prie Lietuvos išsipareigojimų Europos Sąjungai vykdymo, kiek tai susiję su jos kompetencija. 2006 m. patvirtintuose Lietuvos darbo biržos nuostatuose šiai institucijai priskirtos reikšmingos funkcijos, susijusios su užimtumo didinimu ne tik Lietuvoje, bet ir prisidedant prie mažesnio nedarbo lygio visoje Europos Sąjungoje.

Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir jos teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos

1975 m. TDO priėmė konvenciją Nr. 142 „Dėl profesinio orientavimo ir profesinio rengimo ugdant žmonių išgales“. Šia konvencija valstybės buvo įpareigtos užtikrinti su užimtumu susijusių profesinio orientavimo ir rengimo programų rengimą ir įgyvendinimą. Konvencijoje numatyta, kad valstybės narės priima ir plėtoja visapusišką ir koordinuotą profesinio orientavimo ir profesinio rengimo politiką ir programas, glaudžiai susijusias su užimtumu, be kita ko, per valstybines užimtumo tarnybas.¹³³

Lietuvoje darbo rinkos profesinį mokymą atlieka Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba) bei jos teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba yra valstybės įstaiga, kuri vykdo žmonių išteklių plėtrą per profesinį mokymą, profesinį orientavimą ir konsultavimą. Ši tarnyba buvo įsteigta Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba – didžiausia šalies organizacija, nuosekliai ir kryptingai plėtojanti suaugusių žmonių profesinį rengimą, orientavimą ir konsultavimą kaip aktyvias darbo rinkos politikos priemones, kuriomis siekiama didinti bedarbių ir asmenų, priklausančių rizikos grupėms, užimtumą bei ugdyti darbuotojų gebėjimus konkuruoti darbo rinkoje.¹³⁴

¹³² Lietuvos darbo biržos 15 metų ataskaita // http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

¹³³ Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 142 Dėl profesinio orientavimo ir profesinio rengimo ugdant žmonių išgales // Valstybės žinios. 1996, Nr. 30-738

¹³⁴ Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba // <http://www.darborinka.lt/?pid=7>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 8 str. 4 d. yra reglamentuota Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos kompetencija užimtumo srityje. Kaip ir Lietuvos darbo birža, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba įgyvendina užimtumo rėmimo priemones. Šią funkciją tarnyba atlieka konsultuodama ieškančius darbo asmenis ir bedarbius, taip pat koordinuodama bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinį mokymą, kontroliuodama neformalaus švietimo kokybę.¹³⁵

Įstatyme taip pat įtvirtintos tokios Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos funkcijos kaip kvalifikacijų poreikio prognozės rengimas, profesines reabilitacijos paslaugas teikiančių įstaigų profesinio mokymo programų rengimas ir tvirtinimas, dalyvavimas organizuojant šių paslaugų teikimą, dalyvavimas įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą strategiją, užsiėmimas veikla, užtikrinančia kvalifikacijų ir ūkio poreikių atitiktį. Reiktų išskirti tokias reikšmingas Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos funkcijas kaip teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų steigimas, likvidavimas ir reorganizavimas. Tačiau nereikia pamiršti, jog šią funkciją Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba gali įgyvendinti tik suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Tik suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei gavusi raštiškus švietimo ir mokslo bei finansų ministrų sutikimus Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba gali steigti, likviduoti ir reorganizuoti mokymo centrus ieškantiems darbo asmenims mokytis.¹³⁶

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 gegužės 19 d. įsakymu Nr. A1-141 buvo patvirtinti Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos nuostatai, kurie galiojo iki 2005 m. liepos 12 d. Šiuose nuostatuose buvo įtvirtinta ir daugiau tarnybos funkcijų:

- suaugusiųjų ir jaunimo profesinio mokymo ir konsultavimo organizavimas;
- darbo rinkos profesinio mokymo pedagogų kvalifikacijos tobulinimas, perkvalifikavimas, testavimas;
- įvairių mokymo programų rengimas;
- pažymų asmenims, išvykstantiems dirbti į kitas ES valstybes pagal profesiją, rengimas;
- dalyvavimas vykdant abipusį kvalifikacijos pripažinimą;
- ataskaitų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai apie savo veiklą teikimas ir kitos funkcijos.¹³⁷

2005 m. liepos 12 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-197 „Dėl Socialinių darbuotojų rengimo centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizavimo“ Socialinių darbuotojų rengimo centras buvo prijungtas prie Lietuvos darbo

¹³⁵ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

¹³⁶ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

¹³⁷ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 gegužės mėn. 19 d. įsakymas Nr. A1-141 Dėl Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 88-3255

rinkos mokymo tarnybos tam, kad galima būtų sukurti vieną įstaigą, galinčią efektyviai vykdyti profesinio mokymo, orientavimo ir konsultavimo priemones. Šiuo įsakymu taip pat buvo patvirtinti nauji Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos nuostatai.¹³⁸

Be jau anksčiau aptartos Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos kompetencijos, naujai patvirtintuose nuostatuose minėtai tarnybai priskirtos naujos funkcijos, susijusios su socialinių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimu bei atestavimu visos šalies mastu. Įgyvendinant Lisabonos, Europos užimtumo strategijų tikslus, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybai buvo pavesta įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą strategiją, organizuoti ilgalaikių bedarbių aktyvinimo priemonių rengimą, rengti teisės aktų projektus ir kitos funkcijos.¹³⁹

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. spalio 10 d. įsakyme Nr. 89 „Dėl darbo rinkos profesinio mokymo tvarkos patvirtinimo“ taip pat yra įtvirtinta Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos kompetencija profesinio mokymo srityje. Minėto įsakymo 8 p. yra nustatyta, kad darbo rinkos profesinį mokymą organizuoja ir prižiūri Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba ir jai pavaldžios teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos. Be jau anksčiau minėtų tarnybos funkcijų šiame įsakyme yra išskirtos ir kitos:

- informacijos apie darbo rinkos profesinio mokymo įstaigas, įmones, mokymo programas, mokymo sąlygas kaupimas ir jos teikimas vartotojams;
- reikalavimų darbo rinkos profesinio mokymo įstaigoms ir įmonėms nustatymas;
- išvadų Švietimo ir mokslo ministerijai teikimas dėl leidimų (licencijų) išdavimo mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas ir kt.¹⁴⁰

Teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos įgyvendina užimtumo rėmimo priemones, teikia informavimo ir konsultavimo paslaugas joms priskirtose savivaldybių teritorijose gyvenantiems ir ieškantiems darbo asmenims bei atlieka kitų teisės aktų jai nustatytas funkcijas.¹⁴¹ Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybai pavaldžios septynios teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos bei keturiolika darbo rinkos mokymo centrų. Norint geriau koordinuoti veiksmus sprendžiant aktualius darbo rinkos klausimus, prie Tarnybos veikia Direktorių taryba, Kolegija, Leidybos komisija, Ekspertų komisijos bei Ekspertų taryba, sudaryta trišalės partnerystės pagrindu: iš profsąjungų, darbdavių ir valstybinių institucijų atstovų.¹⁴²

¹³⁸ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 liepos mėn. 12 d. įsakymas Nr. A1-197 „Dėl Socialinių darbuotojų rengimo centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizavimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 90-3386

¹³⁹ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 liepos mėn. 12 d. įsakymas Nr. A1-197 „Dėl Socialinių darbuotojų rengimo centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizavimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 90-3386

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. spalio 10 d. įsakymas Nr. 89 Dėl darbo rinkos profesinio mokymo tvarkos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2906

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73–2762

¹⁴² Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba // <http://www.darborinka.lt/?pid=7>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Galima teigti, kad Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos užduotis – padėti spręsti nedarbo, užimtumo, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos ir paklausos derinimo klausimus, plėtoti profesinio mokymo, orientavimo ir konsultavimo kryptių įvairovę, ieškoti naujų galimybių žmonėms prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios aplinkos, ugdyti jų gebėjimą konkuruoti ir sėkmingai įsitvirtinti darbo pasaulyje.¹⁴³

Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba dalyvauja formuojant profesinio mokymo politiką, atitinkančią darbo rinkos poreikius, prisideda įgyvendinant žmogiškųjų išteklių plėtros programas, aktyviai bendradarbiaudama su socialiniais partneriais vykdo valstybės politikos sprendimus darbo rinkos profesinio mokymo, konsultavimo bei orientavimo srityje. Taigi Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba bei teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos reikšmingai prisideda prie užimtumo didinimo Lietuvoje, kadangi asmenys, įgiję ar patobulinę turimą kvalifikaciją, turi žymiai didesnes galimybes įsidarbinti.

3.3. Patariamųjų Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija užimtumo srityje

Lietuvos Respublikos trišalė taryba

Lietuvos Respublikos trišalės tarybos (toliau – Trišalė taryba) istorija jau apima daugiau kaip dešimtmetį – Taryba buvo įsteigta 1995 m. gegužės 5 d. Šią dieną buvo pasirašytas pirmas trumpas trijų punktų, tačiau labai reikšmingas politinio pobūdžio Lietuvos Respublikos Vyriausybės, profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų susitarimas dėl trišalės partnerystės. Šiuo sutarimu buvo nutarta:

- trišaliu principu spręsti socialines, ekonomines ir darbo problemas, bendradarbiauti įgyvendinant socialinę, ekonominę bei darbo politiką;
- sudaryti Lietuvos Respublikos trišalę tarybą ir patvirtinti jos veiklos nuostatus;
- kiekvienais metais pasirašyti metinį trišalį susitarimą dėl socialinių, ekonominių ir darbo problemų sprendimo.¹⁴⁴

Reikia pažymėti, kad Trišalės tarybos nuostatai buvo priimti tik 2005 m. vasario 2 d. Šiuose nuostatuose Trišalė taryba įvardinama kaip yra lygiateisės trišalės partnerystės pagrindu sudaryta institucija, kuri tarpusavio susitarimais sprendžia socialines, ekonomines ir darbo problemas, tuo siekdama santarvės visuomenėje.¹⁴⁵

¹⁴³ Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba // <http://www.darborinka.lt/?pid=7>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

¹⁴⁴ 1995 m. gegužės 5 d. Susitarimas dėl trišalės partnerystės // <http://www.lrtt.lt/susitarimai.htm>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos trišalės tarybos nuostatai // <http://www.lrtt.lt/nuostatai.htm>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Kalbant apie Trišalės tarybos kompetenciją reiktų pasakyti, kad užimtumo srityje Trišalė taryba šalių siūlymu analizuoja socialines, ekonomines ir darbo problemas, teikia pasiūlymus dėl šių problemų sprendimo, svarsto Užimtumo fondo lėšų paskirstymo ir naudojimo klausimus, analizuoja dvišalės ir trišalės partnerystės galimybes sprendžiant socialines, ekonomines ir darbo problemas, teikia šalims pasiūlymus dėl socialinės partnerystės vystymo. Itin svarbi Tarybos funkcija yra įvardinta nuostatų 8.2 p., t. y. Trišalė taryba turi teisę savo pasirinkimu svarstyti įstatymų, kitų teisės normų socialinėje, ekonominėje bei darbo srityje projektus, teikti išvadas ir rekomendacijas Lietuvos Respublikos Seimui bei Lietuvos Respublikos Vyriausybei.¹⁴⁶

Galima teigti, kad Lietuvos Respublikos trišalė taryba dalyvauja priimant užimtumo politikai reikšmingus teisės aktus, teikia išvadas ir rekomendacijas dėl priimamų teisės aktų. Be abejo, ši funkcija sustiprina ne tik pačios Tarybos, bet ir socialinių partnerių galimybes dalyvauti formuojant bei įgyvendinant užimtumo politiką.

Trišalė komisija prie Lietuvos darbo biržos ir trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 5 str. 3 d. yra reglamentuotas socialinių partnerių dalyvavimas užimtumo rėmimo politikoje. Taigi įgyvendindami užimtumo rėmimo politiką socialiniai partneriai savo interesams atstovauja dalyvaudami trišalių tarybų (komisijų ar komitetų) prie užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių įstaigų prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veikloje.¹⁴⁷ Vienos iš tokių užimtumo rėmimą įgyvendinančių institucijų Lietuvoje ir yra jau aptartos Lietuvos darbo birža bei teritorinės darbo biržos, šalia kurių ir veikia Trišalė komisija prie Lietuvos darbo biržos bei trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų.

2004 m. sausio 23 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministras patvirtino Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos bei pavyzdinius trišalės komisijos prie teritorinės darbo biržos nuostatus, kurie pakeitė iki tol galiojusius 1996 m. gegužės 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 618 patvirtintus Trišalių komisijų prie Lietuvos darbo biržos nuostatus.¹⁴⁸

Visuomeniniais pagrindais veikiančios trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos bei teritorinių darbo biržų steigiamos darbo rinkos būklei, darbo rinkos politikos priemonių ir paslaugų įgyvendinimo klausimams nagrinėti. Šios komisijos sudaromos trišalės lygiateisės partnerystės pagrindu, t. y. iš vienodo skaičiaus lygiateisių narių: darbuotojų, darbdavių ir

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos trišalės tarybos nuostatai // <http://www.lrtt.lt/nuostatai.htm>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 24 d. nutarimas Nr. 618 „Dėl Užimtumo tarybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Trišalių komisijų prie Lietuvos darbo biržos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 51-1227

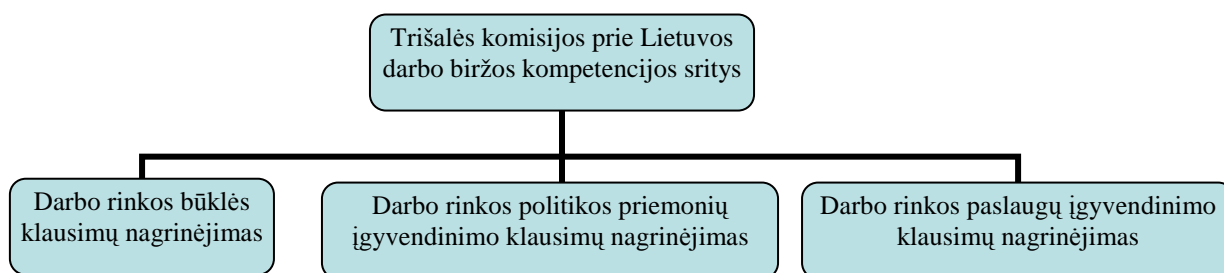
valstybės bei savivaldybių institucijų atstovų. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo 21 str. 10 d. buvo nustatyta, kad Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos nuostatus ir trišalių komisijų prie teritorinių darbo biržų nuostatus turi patvirtinti Socialinės apsaugos ir darbo ministras. Tačiau kol tokie nuostatai nebuvo patvirtinti trišalės komisijos vadovavosi minėtais Vyriausybės nutarimu patvirtintais nuostatais.¹⁴⁹ Galima teigti, jog iki 2004 m. Trišalės komisija prie Lietuvos darbo biržos ir trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų vadovavosi bendrais nuostatais, kuriuose atskirai buvo reglamentuotos Respublikinės komisijos bei teritorinių komisijų funkcijos.

Lyginant Vyriausybės patvirtintus bei Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintus Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos ir pavyzdinius trišalių komisijų prie teritorinių darbo biržų nuostatus reiktų pažymėti, kad abiejuose nuostatuose yra numatytas tas pats jų veiklos tikslas - nagrinėti darbo rinkos būklės bei darbo rinkos politikos priemonių ir paslaugų įgyvendinimo klausimus.¹⁵⁰

Pirmiausia reiktų aptarti Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos kompetenciją užimtumo srityje. Šios komisijos kompetenciją atsižvelgiant į jos veiklos tikslą galima suskirstyti į tris dalis:

- darbo rinkos būklės klausimų nagrinėjimas;
- darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo klausimų nagrinėjimas;
- darbo rinkos paslaugų įgyvendinimo klausimų nagrinėjimas.

5 schema. Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos kompetencija

Nagrinėdama darbo rinkos būklės klausimus Trišalė komisija svarsto gyventojų užimtumo klausimus bei veiksnius, kurie turi jiems įtakos, bei teikia pasiūlymus Lietuvos darbo biržai dėl prevencinių nedarbo mažinimo priemonių ir neigiamų socialinių nedarbo padarinių

¹⁴⁹ Bužinskas G., Dambrauskienė G., Nekrašas V. ir kt. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2003, T2. P. 19

¹⁵⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 sausio mėn. 23 d. įsakymas Nr. A1-19 "Dėl Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos nuostatų ir pavyzdinių Trišalės komisijos prie teritorinės darbo biržos nuostatų patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2004, Nr. 17-509

švelninimo priemonių taikymo.¹⁵¹ Reiktų pažymėti, jog ši funkcija yra priskirta Trišalei komisijai prie Lietuvos darbo biržos, todėl Trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų minėtos funkcijos neatlieka.

Trišalė komisija prie Lietuvos darbo biržos taip pat nagrinėja darbo rinkos politikos priemonių ir paslaugų įgyvendinimo klausimus. Tai darydama Trišalė komisija teikia Lietuvos darbo biržai pasiūlymus dėl darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo, socialinės pagalbos bedarbiams teikimo tobulinimo, prioritetų nustatymo paskirstant Užimtumo fondo lėšas teritorinėms darbo biržoms, norminių teisės aktų, reglamentuojančių darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimą, tobulinimo, viešųjų darbų trukmės pratęsimo ir papildomų viešųjų darbų projektų finansavimo padidینimo Užimtumo fondo lėšomis. Trišalė taryba taip pat svarsto Užimtumo fondo lėšų poreikį darbo rinkos politikos priemonėms įgyvendinti, išlaidų ataskaitas bei teikia atitinkamus pasiūlymus šioje srityje, nustato prioritetines verslo plėtojimo teritorijas, kuriose bedarbiams savo verslui organizuoti suteikiamos paskolos priklausomai nuo verslo pobūdžio gali būti didinamos, nustato tikslines teritorijas, kuriose būtų įgyvendinami vietinių užimtumo iniciatyvų projektai, svarsto vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimo klausimus ir teikia pasiūlymus dėl šių projektų įgyvendinimo efektyvumo didinimo, teikia pasiūlymus dėl mokslo tiriamųjų darbų darbo rinkos srityje vykdymo.¹⁵²

Kalbant apie trišalių komisijų prie teritorinių darbo biržų kompetenciją užimtumo politikoje reiktų pasakyti, jog šioms institucijoms yra suteiktos panašios funkcijos kaip ir Trišalei komisijai prie Lietuvos darbo biržos, kurias jos įgyvendina atitinkamoje teritorijoje, kurioje veikia teritorinė darbo birža. Be abejo, trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų svarsto ir teikia pasiūlymus ne Lietuvos darbo biržai, o teritorinėms darbo biržoms, apskričių viršininkams ir savivaldybėms (seniūnijoms).

Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų atlieka ir kitas, Trišalei komisijai prie Lietuvos darbo biržos nepriskirtas funkcijas. Tarp tokių funkcijų reiktų paminėti darbo paklausos ir pasiūlos tam tikroje teritorijoje analizę, pasiūlymų teikimą dėl grupinio darbuotojų atleidimo padarinių švelninimo priemonių taikymo, teritorinės darbo biržos pateikto įmonių, kuriose numatoma organizuoti aktyvias darbo rinkos politikos priemones, sąrašo analizę ir pasiūlymų teikimą šiuo klausimu, taip pat pasiūlymų teritorinėms darbo biržoms

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 sausio mėn. 23 d. įsakymas Nr. A1-19 "Dėl Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos nuostatų ir pavyzdinių Trišalės komisijos prie teritorinės darbo biržos nuostatų patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2004, Nr. 17-509

dėl profesinio mokymo bedarbiams, kuriems profesijai įsigyti reikia daugiau kaip 6 mėnesių, finansavimo iš Užimtumo fondo pratęsimo tikslingumo teikimą.¹⁵³

Ir Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos, ir trišalių komisijų prie teritorinių darbo biržų sprendimai yra tik rekomendacinio pobūdžio. Tačiau, be abejo, nereikia sumenkinti minėtų komisijų įtakos Lietuvos užimtumo politikai, kadangi tos institucijos, kurioms šie sprendimai yra skirti, turi atsižvelgti į juose išdėstytą nuomonę. Be to, sprendimus komisijos priima bendru sutarimu, todėl šiuose sprendimuose yra išdėstoma ne tik valstybės valdžios atstovų, bet taip pat darbuotojų bei darbdavių atstovų nuomonė.

Lietuvos profesinio mokymo taryba

Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo 7 str. yra įvardinta dar viena patariamoji institucija – Lietuvos profesinio mokymo taryba, kuri padeda valstybės valdžios institucijoms sprendžiant strateginius profesinio mokymo klausimus. Tame pačiame įstatyme yra nustatyta, kad profesinį mokymą sudaro pagrindinis profesinis mokymas bei darbo rinkos profesinis mokymas, kuris apibrėžiamas kaip mokymas, suteikiantis galimybę įgyti profesines kvalifikacijas, būtinas prisitaikyti prie darbo rinkos poreikių.¹⁵⁴ Taigi Lietuvos profesinio mokymo taryba daro įtaką ir darbo rinkos profesiniam mokymo politikai Lietuvoje.

Kaip ir kitos institucijos, priimančios rekomendacinius sprendimus, Lietuvos profesinio mokymo taryba yra sudaroma trišaliu lygiateisės partnerystės principu iš valstybinio valdymo institucijų, darbdavių ir darbuotojų interesams atstovaujančių organizacijų narių.¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymu tarybos nuostatus buvo pavesta tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, tačiau iki 2004 m. Lietuvos profesinio mokymo taryba vadovavosi 1998 m. Švietimo ir mokslo ministro patvirtintais nuostatais.¹⁵⁶

Naujuosiuose Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatuose yra įtvirtinta tarybos kompetencija. Pagrindinė tarybos funkcija yra patariamoji, t. y. ši institucija pataria Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, ministerijoms, apskričių viršininkams ir savivaldybių institucijoms, švietimo teikėjams, darbdaviams atstovaujančioms organizacijoms valstybinės profesinio mokymo politikos įgyvendinimo klausimais, taip pat teikia pasiūlymus dėl profesinio mokymo tobulinimo, valstybinių profesinio mokymo programų įgyvendinimo.¹⁵⁷

¹⁵³ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 sausio mėn. 23 d. įsakymas Nr. A1-19 “Dėl Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos nuostatų ir pavyzdinių Trišalės komisijos prie teritorinės darbo biržos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 17-509

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 98-2478

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 1998 m. kovo mėn. 25 d. įsakymas Nr. 488 „Dėl Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 98-2478

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1080 “Dėl Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4809

Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvos profesinio mokymo tarybai yra priskirta ir teisės aktų projektų vertinimo funkcija. Taryba turi teisę teikti pastabas bei pasiūlymus teisės aktų rengėjams, kurie turi pateikti šių pasiūlymų bei pastabų atmetimo priežastis.¹⁵⁸

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos profesinio mokymo taryba prisideda prie Lietuvos užimtumo politikos įgyvendindama savo kompetenciją darbo rinkos profesinio mokymo srityje ir tuo prisidedama prie nedarbo lygio mažinimo mūsų šalyje.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1080 “Dėl Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4809

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Pradinis Europos Sąjungos įkūrimo tikslas buvo ekonominio pobūdžio – bendrosios rinkos sukūrimas, kadangi pirmiausia buvo siekiama ekonominės, o ne socialinės integracijos. Tik devintajame dešimtmetyje Europos Sąjungos valstybės narės suprato užimtumo politikos sąsają su makroekonominė politika ir tai, jog siekiant skatinti tinkamą gyvenimo kokybę ir reikiamą gyvenimo lygį užimtumo ir ekonominė politika turi būti įgyvendinamos kartu. Tam tikslui buvo priimta nemažai teisės aktų, kurie užimtumo skatinimą pavertė bendru ES uždaviniu.
2. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę iškilo būtinybė užimtumą reglamentuojančius teisės aktus derinti prie naujos ekonominės, politinės ir socialinės situacijos, taip pat reformuoti institucijas, veikiančias darbo rinkos srityje. Šiuo tikslu buvo priimta ir pakeista didelė dalis teisės aktų, tokių kaip Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, Lietuvos Respublikos socialinio draudimo įstatymas, Lietuvos Respublikos darbo kodeksas ir kt., įsteigtos bei reorganizuotos institucijos, darančios įtaką užimtumui Lietuvoje (Lietuvos darbo birža ir teritorinės darbo biržos, Lietuvos profesinio mokymo taryba ir kt.).
3. 2004 m. gegužės 1d. įstojusi į Europos Sąjungą Lietuva susidūrė su naujais iššūkiais, kadangi prie ES reikalavimų buvo derinama ne tik įstatyminė bazė, bet ir institucijų veikla, kuri buvo papildyta naujais įsipareigojimais bei funkcijomis, susijusiomis su naryste ES. Pagrindinė naujovė užimtumo srityje įstojus į ES - vadovavimasis Europos Komisijos priimtomis užimtumo politikos gairėmis bei kasmetinė valstybės atskaitomybė ES institucijoms apie vykdomas nacionalines užimtumo programas. Daugelio Lietuvos Respublikos institucijų kompetencija buvo papildyta naujomis funkcijomis. Pavyzdžiui, Lietuvos darbo biržai buvo priskirtas dalyvavimas Europos Sąjungos struktūrinės paramos programavimo ir planavimo procese.
4. Nemaža dalis Europos Sąjungos institucijų turi tam tikrų įgaliojimų įgyvendinant užimtumo politiką. Didžiausią įtaką šioje srityje daro Europos Taryba, kadangi ji rengia gaires, į kurias Lietuva turi atsižvelgti formuodama ir vykdydama užimtumo politiką, taip pat kasmet nagrinėja valstybių narių užimtumo politikos įgyvendinimą, gali teikti rekomendacijas užimtumo srityje.
5. Europos Sąjunga nesiima viena formuoti Europos užimtumo ir socialinės politikos ir nėra viena už tai atsakinga. Už užimtumo politikos formavimą ir įgyvendinimą visų pirma yra atsakinga Lietuvos valstybė ir jos institucijos, kurioms yra priskirta užimtumo politikos koordinavimo bei įgyvendinimo funkcija.

6. Darytina išvada, kad baigiamajame darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, nes Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos, bendradarbiaudamos užimtumo politikos srityje, daro įtaką ne tik didesniai Lietuvos, bet ir visos Europos Sąjungos užimtumo lygiui.
7. Vis dėlto Lietuvoje, lyginant su Europos Sąjunga, socialinių partnerių dalyvavimas užimtumo politikoje yra nepakankamas. Socialiniai partneriai dalyvauja Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos, trišalių komisijų prie teritorinių darbo biržų ir Lietuvos profesinio mokymo tarybos veikloje. Tačiau visų šių institucijų priimti sprendimai yra tik rekomendacinio pobūdžio, todėl į juos valstybės valdymo institucijos ne visada atsižvelgia. Autorė siūlytų sustiprinti minėtų institucijų priimamų sprendimų ir pasiūlymų svarbą – į valstybės valdymo institucijų nuostatus įtraukiant tai, kad Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos, trišalės komisijos prie teritorinių darbo biržų ir Lietuvos profesinio mokymo taryba dalyvautų ir galėtų pateikti savo išvadas ir rekomendacijas priimant visus reikšmingus sprendimus bei teisės aktus užimtumo srityje. Autorės nuomone, tai padidintų socialinių partnerių įtaką užimtumo politikai Lietuvoje bei prisidėtų prie didesnio užimtumo lygio mūsų šalyje.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 340 of 10 November 1997
2. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-20.
3. Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-20.
4. Europos Bendrijos steigimo sutartis (suvestinė redakcija) // Official Journal C 325 of 24 December 2002
5. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis // http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/lt/treaties/treaties_founding.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-14.
6. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių Chartija // OL C364, 2000 12 18
7. Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija) // Official Journal C 325 of 24 December 2002
8. Europos Socialinė Chartija (pataisyta) // Valstybės žinios. 2001, Nr. 49-1704
9. Nicos sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // Official Journal C 80 of 10 March 2001
10. Sutartis dėl Konstitucijos Europai // Europos Sąjungos oficialusis leidinys 2004 m. gruodžio 16 d. 47 tomas 2004/C310/01
11. Suvestinis Europos aktas // Official Journal L 169 of 29 June 1987
12. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 883/2004 2004 m. balandžio 29 d. dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo // Official Journal L 166 , 30/04/2004 P. 0001 – 0123
13. Tarybos sprendimas dėl Nuolatinio užimtumo komiteto reformos ir sprendimo Nr. 70/532/EEC panaikinimo (1999/207/EC) // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Decision&an_doc=1999&nu_doc=207; prisijungimo laikas: 2006-10-18.
14. Tarybos 1974 m. sausio 21 d. rezoliucija Dėl socialinių veiksmų programos // Official Journal C 13/1 of 21 January 1974
15. Tarybos 2000 m. sausio 24 d. sprendimas dėl Užimtumo komiteto įsteigimo (2000/98/EC)// http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/emco/themes_emco_2000_founding_council_decision_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-18.

16. Tarybos sprendimas 2006 m. liepos 18 d. dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių (2006/544/EB) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:215:0026:01:LT:HTML;> prisijungimo laikas: 2006-10-19.
17. Tarybos sprendimas 2005 m. liepos 12 d. dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių (2005/600/EB) // [http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=50044&p_query=&p_tr2=2;](http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=50044&p_query=&p_tr2=2) prisijungimo laikas: 2006-10-19.
18. Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklės // [http://www.europarl.europa.eu/omk/sipade3?PROG=RULES-EP&L=LT&REF=RESP-EMPL;](http://www.europarl.europa.eu/omk/sipade3?PROG=RULES-EP&L=LT&REF=RESP-EMPL) prisijungimo laikas: 2006-10-16.
19. Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 88 „Dėl įdarbinimo tarnybų organizavimo“ // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 28-672
20. Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 142 Dėl profesinio orientavimo ir profesinio rengimo ugdant žmonių išgales // Valstybės žinios. 1996, Nr. 30-738
21. Tarptautinės darbo organizacijos Konvencija Nr. 122 Dėl užimtumo politikos // Valstybės žinios, Nr. 36-1181
22. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
23. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569
24. Lietuvos Respublikos atostogų įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 2-18
25. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo 5, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 16(1), 19, 20(1), 22 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 2-51
26. Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymas // Valstybės Žinios, 1991, Nr. 4-104
27. Lietuvos Respublikos darbo įstatymų kodeksas // Valstybės Žinios, 1972, Nr. 18-137
28. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 36-973
29. Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymas // Valstybės Žinios, 1991, Nr. 2-25
30. Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 18-457
31. Lietuvos Respublikos kolektyvinių ginčų reguliavimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 12-307
32. Lietuvos Respublikos kolektyvinių susitarimų ir sutarčių įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 12-312
33. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-26

34. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 83-2983
35. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 98-2478
36. Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 96-3519
37. Lietuvos Respublikos švenčių dienų įstatymas // Valstybės Žinios. 1990, Nr. 31-757
38. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinos. 2006, Nr. 73–2762
39. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 87-1644
40. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1991, Nr. 17-447
41. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos” // http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-04.
42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2001 gegužės 8 d. Nr. 529 Dėl Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001 – 2004 metų programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2001, Nr. 40 – 1404
43. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 670 „Dėl Lisabonos strategijos įgyvendinimo ir koordinavimo Lietuvoje“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 78-2823
44. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2005 m. lapkričio 22 d. Nr. 1270 “Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos” // Valstybės žinios. 2005, NR. 139-5019
45. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 394 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ministerijos įsteigimo bei gyventojų užimtumą reguliuojančių normatyvinių aktų tvirtinimo” // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991, Nr. 3-89
46. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1080 “Dėl Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4809
47. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 24 d. nutarimas Nr. 618 „Dėl Užimtumo tarybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Trišalių komisijų prie Lietuvos darbo biržos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 1996, Nr. 51-1227

48. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. spalio 10 d. įsakymas Nr. 89 „Dėl darbo rinkos profesinio mokymo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2906
49. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymas Nr. A1-207 „Dėl ieškančių darbo asmenų registravimo ir apskaitos teritorinėse darbo biržose sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 84-3321
50. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. A1-123 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 82-3759
51. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymas Nr. A1-306 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 125-4774
52. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2006 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. A1-41 „Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2006 metų veiklos tikslų, rodiklių ir uždavinių nustatymo“ // <http://www.socmin.lt/index.php?11157462>; prisijungimo laikas: 2006-11-04.
53. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 gegužės mėn. 19 d. įsakymas Nr. A1-141 „Dėl Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 88-3255
54. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 liepos mėn. 12 d. įsakymas Nr. A1-197 „Dėl Socialinių darbuotojų rengimo centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizavimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 90-3386
55. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 sausio mėn. 23 d. įsakymas Nr. A1-19 „Dėl Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos nuostatų ir pavyzdinių Trišalės komisijos prie teritorinės darbo biržos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 17-509
56. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 1998 m. kovo mėn. 25 d. įsakymas Nr. 488 „Dėl Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 98-2478
57. Lietuvos darbo biržos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-29.
58. Lietuvos Respublikos trišalės tarybos nuostatai // <http://www.lrtt.lt/nuostatai.htm>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

59. 1995 m. gegužės 5 d. Susitarimas dėl trišalės partnerystės // <http://www.lrtt.lt/susitarimai.htm>; prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Teisinė literatūra

1. Arrigo G., Casale G. Glossary European Union institutions and labour law terms // International Labour Office. Budapest, 2000.
2. Barnard C. EC employment law. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 600.
3. Blanpain R. European Labour Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003. P. 718.
4. Bužinskas G., Dambrauskienė G., Nekrašas V. ir kt. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2003. T2. P. 622.
5. Craig P. P. EU law: text, cases and materials. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1241.
6. Dambrauskienė G. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. komentaras // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, I Dalis. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2000. P. 472.
7. Darbo biržos naujienos: Lietuvos darbo biržos informacinis biuletenis. Vilnius, 1998-2001.
8. Davies A. C. L. Perspectives on Labour Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. P. 258.
9. Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 351.
10. Davulis T. Europos Bendrijos kompetencija darbo teisės srityje // Teisė. 2001, Nr. 40.
11. Davulis T. Lietuvos darbo teisės integracijos į Europos Sąjungos teisinę sistemą problemos: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai. Vilnius: VU, 2002. P. 39.
12. Deakin S., Morris G. S. Labour Law. London, Edinburg, Dublin: Butterworths, 1998. P. 1044.
13. Dromantienė L. Europos socialinio modelio problema integracijos procese // Socialinis darbas, 2004 Nr. 3(1).
14. Dromantienė L. Užimtumo politika – socialinis garantas Europos Sąjungoje // Socialinis darbas. 2002, Nr. 1(1).
15. Europos Sąjunga. Institucinė sąranga ir politikos aktualijos.-Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 271.
16. Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 451.
17. Europos Sąjungos teisė ir Lietuva.-Vilnius: Justitia, 2002. P. 335.
18. Europos užimtumo ir socialinė politika: politika žmonėms. Vilnius: Alora, 2001. P. 32.
19. Kinderis R. Lietuvos darbo išteklių tyrimas. Klaipėdos verslo ir technologijų kolegija. 2004. P. 78.

20. Mačernytė-Panamariovienė I. Socialinės užimtumo įmonės // Jurisprudencija. 2004, Nr. 56(48).
21. Mayne S., Malyon S. Employment Law in Europe. London Dublin Edingurg: Butterworths, 2001. P. 1026.
22. Martinkus B. Darbo ištekliai ir jų naudojimas. Kaunas: Technologija, 1998. P. 131.
23. Martinkus B., Beržinskienė D. Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija, 2005. P. 171.
24. Martinkus M., Sakalas A., Savanevičienė A. Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija, 2003. P. 221.
25. McGiffen S. P. The European Union: a critical guide. London Ann Arbor (Mich): Pluto Press, 2005. P. 222.
26. Navickas V. Europos Sąjungos rinkų ypatumai: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija, 2003. P. 164.
27. Navickas V., Paulavičius K. Darbo rinka: teorija ir valstybės politika. Vilnius VPU leidykla, 1999. P. 108.
28. Paulavičius K. B. Darbo rinka: mokymo priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1998. P. 63.
29. Paulikas V. Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 260.
30. Reingardienė J. Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004. P. 89.
31. Socialinis pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004.
32. Szyszczak E. EC Labour Law. Harlow (England): Longman, 2000. P. 186.
33. Tamavičiūtė V. Europos Sąjungos ir valstybių narių kompetencijos pasiskirstymas // Justitia. 2003, Nr. 5(47).
34. Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P. 494.
35. Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 414.
36. Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 1099.

Kita literatūra

1. Europos Sąjungos institucijos ir kitos organizacijos // http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-16.
2. Europos užimtumo observatorija // <http://www.eu-employment-observatory.net/index.aspx>; prisijungimo laikas: 2006-10-19.
3. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos // http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
4. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos // <http://www.darborinka.lt/?pid=6>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija // <http://www.socmin.lt>; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybė // <http://www.vyriausybe.lt/main.php?cat=1&gr=4>; prisijungimo laikas: 200-11-20.
7. Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas // http://www.europarl.europa.eu/comparl/empl/6th_term/default_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-16.

EUROPOS SAJUNGOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA UŽIMTUMO SRITYJE

AGNĖ KALESNIKAITĖ

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: užimtumas, gyventojų užimtumo politika, nedarbas, kompetencija, funkcijos, institucija.

Užimtumo problema yra viena didžiausių socialinių problemų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Tikriausiai nei viena valstybė nėra šios problemos iki galo išsprendusi, todėl šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema yra neabejotinai aktuali ne tik Lietuvos teisės mokslui, bet taip pat ir visai visuomenei.

Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo *objektas* yra Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos, veikiančios užimtumo srityje. Tuo tarpu mokslinio darbo tyrimo *dalykas* yra Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų funkcijos, teisės ir pareigos, jų veikimo sritis ir įgaliojimų apimtis užimtumo srityje.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje aptariamos Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo politikos teisinės ir istorinės prielaidos, t. y. teisinės bazės užimtumo srityje vystymasis, institucijų kompetenciją reglamentuojančių teisės aktų priėmimas ir kt. Antrojoje darbo dalyje yra aptariama Europos Sąjungos institucijų, veikiančių užimtumo srityje, kompetencija bei jų įtaka Lietuvos užimtumo politikai. Trečioji magistro baigiamojo darbo dalis yra skirta Lietuvos Respublikos institucijoms, kurių funkcijos yra susijusios su užimtumo politikos įgyvendinimu.

Baigiamajame darbe daroma išvada, kad Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijos bendradarbiaudamos užimtumo politikos srityje daro įtaką ne tik didesniai Lietuvos, bet ir visos Europos Sąjungos užimtumo lygiui.

THE COMPETENCE OF THE INSTITUTIONS OF THE EUROPEAN UNION AND THE REPUBLIC OF LITHUANIA IN THE AREA OF EMPLOYMENT

AGNĖ KALESNIKAITĖ

SUMMARY

Key words: employment, policy of employment, unemployment, competence, functions, institution.

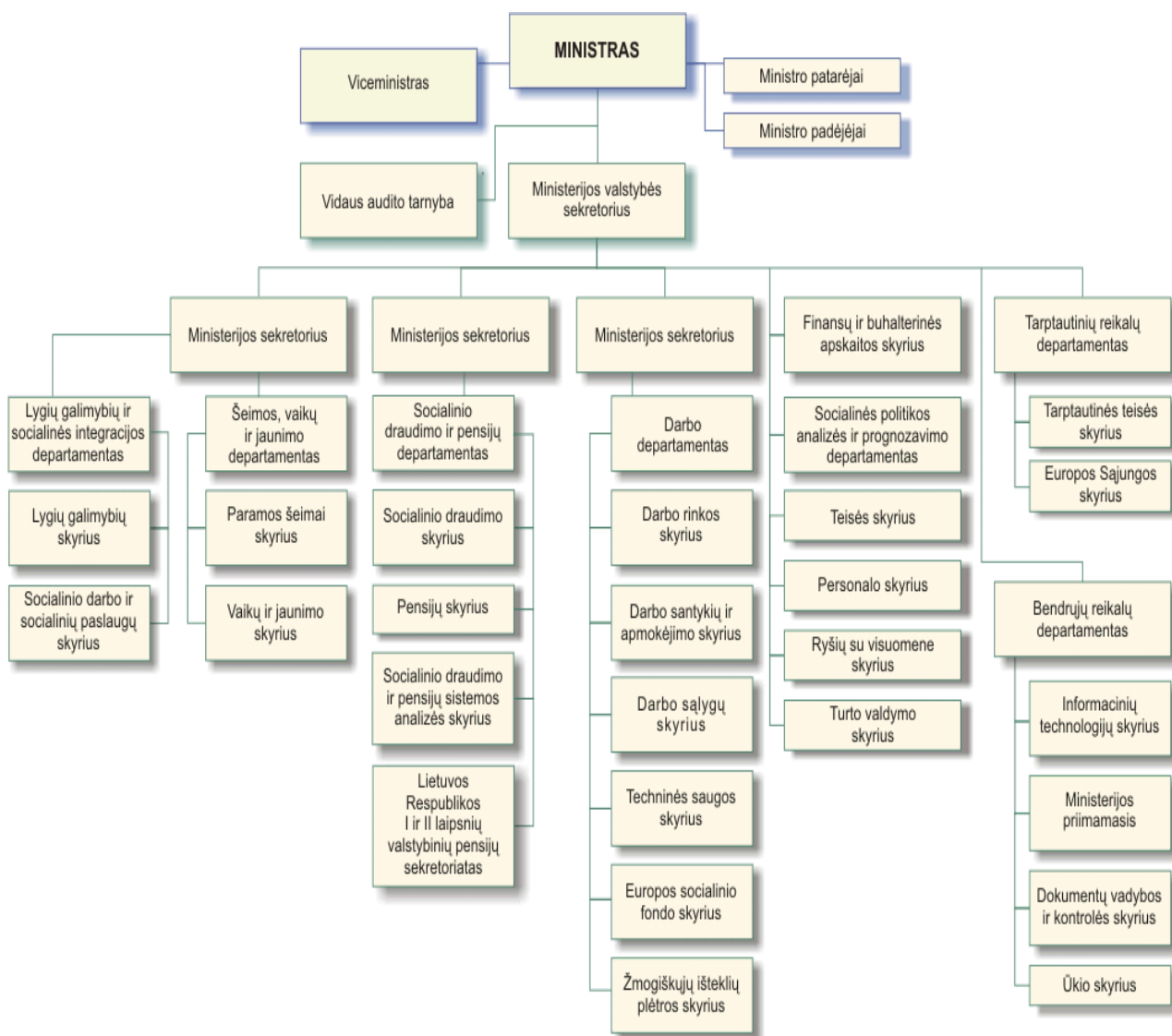
The unemployment is one of the greatest social problems not only in Lithuania, but probably in whole world. There is no country, which totally solved this problem, therefore the subject of employment is topical not only to the law science of Lithuania, but to the whole society in general.

The objective of the master thesis is to examine and evaluate the competence of the EU and Lithuanian institutions in the area of employment, to identify the main problems, that these institutions face while implementing their powers and to suggest possible solutions for these problems. The author analyses the background and the development of the employment policy in the European Union and in the Republic of Lithuania. The competence of the institutions of the European Union and the Republic of Lithuania is also presented and examined in this master thesis.

In conclusion it can be said, that the institutions of the EU and the Republic of Lithuania cooperate while exercising their powers in the area of employment. Lithuania has to follow the employment guidelines and present reports on the employment situation in Lithuania. The EU can give recommendations to the Republic of Lithuania and in such a way influence the employment policy of our country.

The abstract. The unemployment is one of the greatest social problems not only in Lithuania, but probably in whole world. There is no country, which totally solved this problem, therefore the subject of employment is topical not only to the law science of Lithuania, but to the whole society in general. The institutions of the EU and the Republic of Lithuania cooperate while exercising their powers in the area of employment. This cooperation helps to solve many problems of unemployment not only in Lithuania, but in the whole EU.

Priedas Nr. 2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos struktūra¹⁶⁰

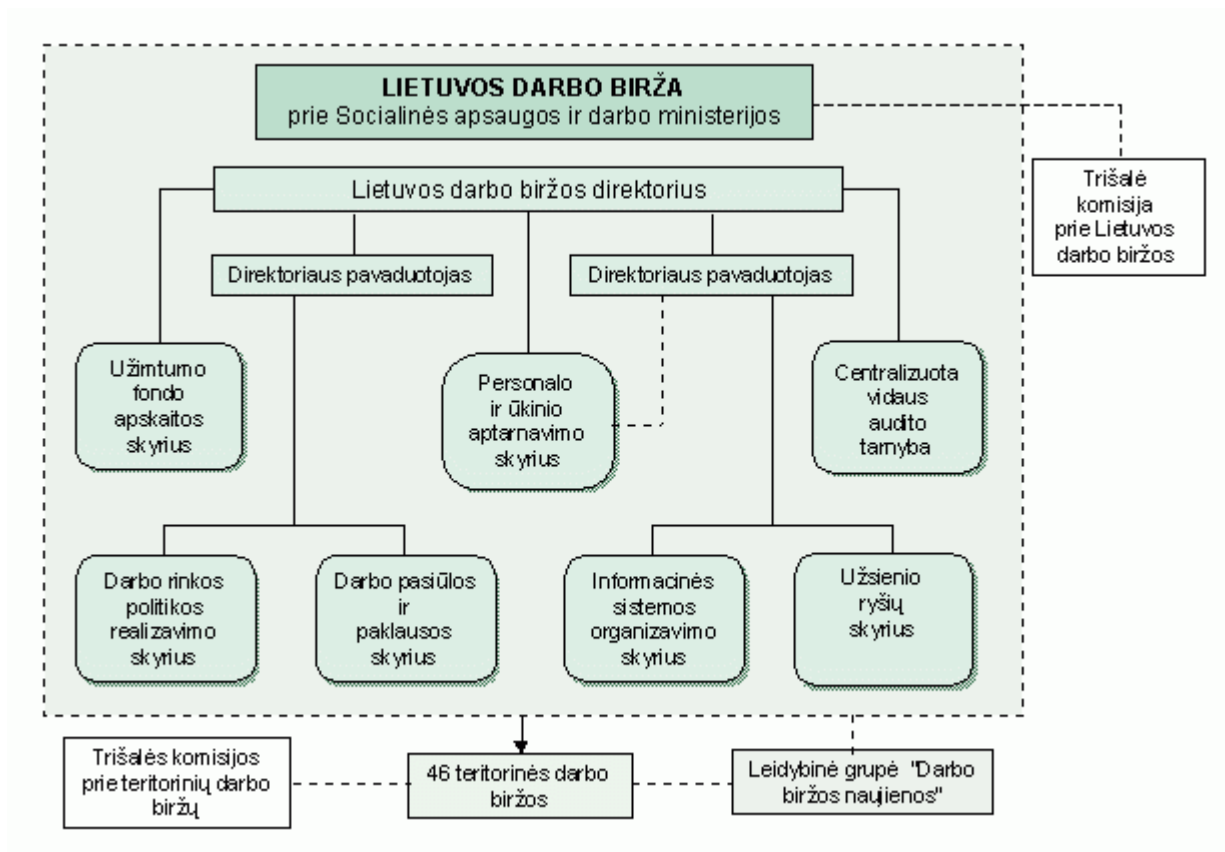

ĮSTAIGOS PRIE MINISTERIJOS

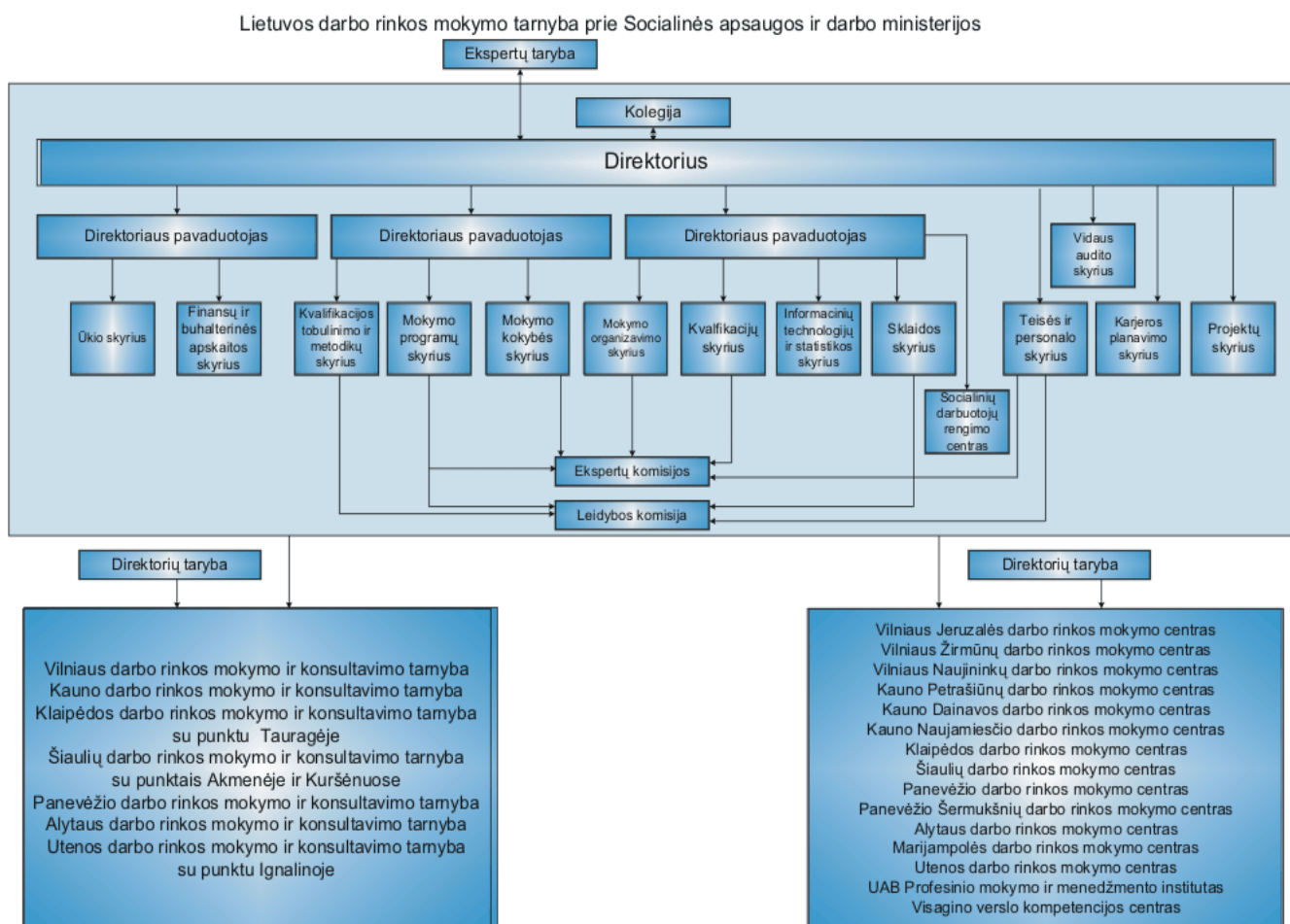
¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija // <http://www.socmin.lt>; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

Priedas Nr. 3. Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos struktūra¹⁶¹

¹⁶¹ Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos // http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

Priedas Nr. 4. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos struktūra¹⁶²

¹⁶² Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos // <http://www.darborinka.lt/?pid=6>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.